Jelica Belović-Bernadzikowska

Mala vezilja

Uredio

Josip A. Kraljić.

SADRŽAJ:

Predgovor
Uvod
I. Ornamenti
II. Tehnika
III. Zašarci
IV. Literatura
V. Rječnik
Pripomena

Tisak i naklada Tiskare Laginja i drug.
PULA - Ulica Giulia, 1.

19645

Jelica Belović-Bernadzikowska:

MALA VEZILJA

Uredio

JOSIP A. KRALJIĆ.

SADRŽAJ:

Predgovor
Uvod
I. Ornamenti
II Tehnika
III. Zašarci
IV. Literatura
V. Rječnik
Pripomena

Tisak i naklada Tiskare Laginja i drug.
PULA - Ulica Giulia, 1.

Predgovor.

Ime naše vrle i omiljele spisateljice Jelice Belović-Bernadzikowske dobro je poznato ne samo u našoj domovini, već i preko njezinih granica. Znaju je osim naše najbliže braće — Srba, Slovenaca i Bugara — i drugi slavenski narodi, pa i tuđi, kao: Nijemci, Talijani itd. Osobito se je naša Jelica istaknula svojim neumornim radom i zauzimanjem za hrvatske i srpske narodne vezove. O tome je napisala više lijepih i poučnih knjiga, kojima je upravo obogatila taj do nedavna upravo zapušteni dio naše literature.

Da otme zaboravi mnoge i mnoge znamenite radnje vezilačke umjetnosti naših starih Hrvatica i Srpkinja, sabire marljivo sve, što drži da je vrijedno ostaviti potomcima u zapis i kao uspomenu na one sretne dane, kad su se lijepe Hrvatice i Srpkinje kitile samo svojim narodnim vezivom. Sve te radnje čuvaju se u tri muzeja u našem bijelom Zagrebu. Ovi krasni zavodi broje gđu. Belović-Bernadzikowsku među svoje najmarnije osnovače, sabirateljice i saradnice.

Kako se je u potonje doba stalo naše narodno vezivo sve to većma napuštati, a uvađati u naša pitoma sela i škole tuđe, u prvom redu talijansko, francusko i njemačko te razne mješavine ovih triju, dok ti isti narodi kopiraju naša prastara veziva i s njima se diče kao sa tobož svojom stečevinom, potaknulo me, da izdam ovo malo djelce gđe Bernadzikowske, ne bih li time pridonio kamičak k onoj velebnoj zgradi, kojoj su udarile zdrav narodni temelj naše starije žene, a koju bi morale dograđivati u prvom redu naše vrle učiteljice i pustiti konačno u zapis potomcima, da je i unaprijed grade, dok bude hrvatskog roda i imena.

Budem li ovim svojim nastojanjem utro i najtijesniju stazicu k toj zapuštenoj građevini naše davne slave, moja će zadaća biti u cijelosti izvršena. *Uredništvo.*

*

Mome jedincu sinu

Gabrijelu-Vladislavu,

sa željom, da bude čuvar narodnih svetinja, jer je to najveće rodoljublje.

Od mame.

U Sarajevu, o Božiću god. 1911.

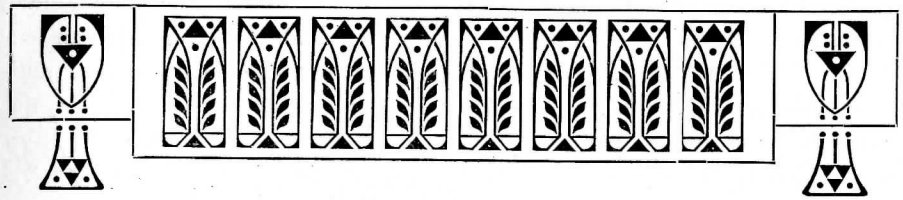

Uvod.

«Život u ljepoti! Pustite i malene na vrelo umjetničke ljepote!» kliče moderni pedagog. Sa ovim modernim težnjama može se vrlo lijepo spojiti i njegovanje naših narodnih ornamenata, koji su nekada bili jednaki u Hrvata kao i u braće Srba i Slovenaca.

Hrvatski narodni vezovi neiscrpivo su vrelo ljepote, pa za to im je mjesto i u školi i u domaćem uzgoju najmlađe generacije.* U njima je veliki dio individualiteta narodnjeg. U njima se ogleda blaga i pitoma ćud Hrvatice, Srpkinje i Slovenke, njezina bujna živahna mašta, njezino estetsko shvaćanje, njezino poetično i posve originalno čuvstvovanje, njezin vedri pogled na život i njezino jako rodoljublje. Hrvatski narodni motivi veoma uspješno pomažu učitelje i učiteljice, da mladež odgoje u duhu narodnom, a to je zahtjev posve pravedan i posve moderan.

Koliko je stare, prastare slavenske svetinje u našim narodnim vezovima! Oni su neocjenjivo blago, jer su puni zasebne ljepote, jer su se posve oteli svagdašnjosti, a puni su davne tradicije, puni mirisa bajke i priče, puni slavenskih uspomena.

U uzgoju dječaka jednako kao u uzgoju djevojčica neka je narodnoj ornamentici posvećena velika pažnja. Kod prvih možemo s njome

* Naše lijepo i obilno tehničko nazivlje u struci ženskoga ručnoga rada također je polje, na kome vlada veliko neznanje. U «Novom Vaspitaču» sabrala sam zbirku takovoga nazivlja, koje sam kasnije pribrala, kada je redakcija moga «leksikona» već bila dovršena. Neka je u štampanim listovima bolje očuvana, nego što bi možda bila u rukopisu, ako kome zatreba na proučavanje. Leksikon izlazio je u Sarajevu od g. 1898. do 1906. Vidi str. 41: «Literatura», u ovom izdanju.

oživiti i razvedriti suhoparnu običnu nauku u crtanju. Dječacima može poznavanje narodnih ornamenata dobro doći kod raznih zanata, kojima će se kasnije posvetiti, n. pr. stolarski, licitarski, slastičarski, rezbarski, slikarski, tkalački zanat i drugi. Djevojčicama trebat će kod šivanja, veza i tkanja. A kod jednih i drugih bit će ono važno pomoćno sredstvo za njegovanje estetskoga smisla, danas još podosta zanemarenoga u velikim masama puka.

Uzgojiti ne znači samo nakljukati koga znanjem, nego znači i buditi osjetila, znači njegovati ljepotu u svemu radu, u kretnjama i u svemu vladanju, kako bi sve, što mlado čeljade čini, izišlo čisto, uredno i na oči milo. Posljedice ove trojake devize estetskoga uzgoja ne će ni na drugim područjima izostati. Čistoća postat će zdravljem, red marljivošću i štednjom, a ljepota bit će radost sa poslom, veselje sa životom! Sva su ta svojstva od neocjenjive socijalne vrijednosti, ako uđu u svijest čitavoga jednoga naroda.

Kulturni narodi uzeli su ovo uzgojno pitanje na oko, pa žele, njegujući narodnu umjetnost, uliti u narodni život novu snagu. Pa kada to čine narodi, koji nemaju tako bogate i krasne narodne ornamente kao mi, koliko prije i radije moramo mi Hrvati, Srbi i Slovenci to činiti, čija je narodna ornamentalna umjetnost nekada bila tako puna čara! Kod nas se ne radi o tome, da stečemo novu snagu, nego o tome, da razbudimo na nov život stare, danas zaboravljene i zanemarene narodne darove, koji leže sakriveni u tihim selima našim.

Na mnogo mjesta ti su narodni talenti već posve izgubljeni. — Ali mogu se opet razbuditi, mogu da opet postanu živo vrelo narodne sreće, moralne i materijalne — ako se škole budu zauzele za njihove klice, a uz škole i sva naša inteligencija.

Velika je to i mučna zadaća za škole, ali je velika i blagoslovna i korist, koju ona donosi. Požrtvovni učitelji i učiteljice ne će žaliti truda i znoja, da rodoljubnom rukom u pitoma sela krasne naše domovine posiju sjeme krasnoga cvijeća iz perivoja narodne Vile.

* * *

Ručni rad oplemenjuje ženu, a po gotovo onda, ako to nije mekanički posao, nego djelo, u kom živi duša, mila i sveta duša slavenska. Najveći pjesnici i pisci opisuju, slave i u zvijezde kuju djevojke i žene, koje su zatekli kod veza. To je «poza» nada sve poetična. Da navedem samo jedan primjer. Poljački veliki književnik Mihajlo

Czajkowski* na široko opisuje jednu lijepu Poljakinju, koju je god. 1839. u Parizu posjetio i zatekao «przy krosienkach», gdje veze: «srebrom veze na crnoj kadifi. Taj posao nije bio u svrhe luksusa, nego u žrtvu za bijedne, jer će ga prodati, a novac dati za nesretnu poljačku djecu, koja nemaju škola u tuđini. Bijaše — veli — divno gledati na tu lijepu gospođu, kako je malom i finom rukom stvarala bijelo cvijeće na tlu crnine i tuge, kako joj je mudro oko sjajilo onim svetim, nebeskim plamenom, koji govori svačijemu srcu» itd.

A koliko puta i naši pjesnici slave djevojku, koju gledaju, gdje veze! Povijest našega naroda, o kojoj je Preradović rekao, da je «veliki zbor pjesama», na mnogo mjesta govori o vezilji, o narodnom odijelu i nakitu, izrađenu bijelom rukom valjane žene. Naše narodne pjesme i kronike, ta grandiozna biografija Balkana, na svakom drugom, trećem listku hvale ovu vrstu ženske izrade, kojom je južna Slavenka nekada nadmašila sve ostale žene Evrope, n. pr. jedna Jelena Ohmučević, slavna dubrovačka gospođa u slobodnoj republici, koja se je proslavila umjetničkim zlatnim vezom, muzikom i pjesmom. I mnoge Srpkinje također, poput njihove slavne carice Milice i majke Jevrosime.

Smijemo li dozvoliti, da sve to narodno blago izumre, a s njime i one duševne vrline, koje su mu bile uvjetom i poticajem?

---

* Koszowata, «Ukrainki», sveska XIX. Str. 175. Autor bijaše poslije paša turski, kao prognanik iz nesretne svoje domovine! — Vidi: «Osječki Tjednik» br. 24., 25. i 26. od 1907. godine.

Veletrgovina domaćih proizvoda

JOSEF KOSAŘ,

USTI NAD ORLICI — Bohemia

preporuča svojih 5 dobrih proizvoda, koji su unatoč kratkom vremenu stekli radi svojih **velikih prednosti** i umjerene cijene **svjetski glas.**

Cijene bez popusta netto, franko pouzećom.

Broj **1000 S.** Širina 76 cm: izvrsni **Zefir** za **košulje, ženska odijela i bluze,** stalnobojna primissima roba, ručni proizvod, bez prijašnjeg izbora desina. Na zahtjev šalje tamne uzorke za odijela ili svijetle za bluze i košulje, ili mješane tamne i svijetle, bezfalične kupone 3—15 metara svaki jedno k drugome

1 paket od 5 kg = **50 metara** à **58 h** metar, ili **K 29** franko
½ „ „ 2½ „ = **25** „ à **60** „ „ „ „ **15** „

Broj **1029 S.** Širina 83 cm: superfino pamučno bijelo platno **„Batist-Webe“** za fini miraz; 1 komad **23 metra** à 60 h metar ili **kruna 13·80** franko.

Broj **1030 S.** Širina 82 cm: **„Viola“** bijelo jako platno za muške košulje; 1 komad od **23 metra** à 60 h metar, ili **kruna 13·80** franko.

Broj **1028 S.** Širina 150 cm: **jako pamučno platno** postelj. za ponjave, dugotrajno, **1 metar 1·10 K;** komadi od 10—60 metara.

Broj **1038 S.** Širina 140 cm: **čistovunena** tkanina **„Ikuno“** za elegantne damske kostyme, zgodno i za gospodska odijela i za djecu, tamnomodra ili crna, dugotrajna; damski kostym 4 m, gosp. 3 m, praktična elegantna tkanina stalnomodna: **1 metar 5 kruna.**

Molim, kušajte svi čim prije naručiti, da upoznate, što je dobro i jeftino kod poštene i solidne slavenske tvrtke.

Dopisujemo u svim jezicima.

Naslov: **Josef Kosař, Ustí nad Orlicí, Bohemia.**

I. Ornamenti.

Mi nemamo kontrole za postanak pojedinih ornamentalnih motiva u starini, nego novijom analogijom zaključujemo i kombinujemo. Stvar je teška i isključuje za sad svaku kategoričnu afirmaciju. U nas ima danas masa jednakih motiva u vezu i tkanju, ali kojima da damo historički prioritet? Bjelodano se to još dokazati ne može.

Gotovo svi narodni vezilački ornamenti imadu poetičku osnovu. Svaki ima izvjesnu pjesničku boju i poantu milu i nježnu. Ne moraju vazda imati estetičkih ljepota u skladu linija ili u stilizaciji figura, ali osnovni im ton i natura njihova odavaju vazda inspiraciju. Slike mogu biti i proste, vrlo proste, obične —; pa da ipak i pored sve prostote deskripcije i jednostavnosti u crtežu ostane uslovni genitalni momenat poetičan, baš kao i kod narodne pjesme, kojoj su donekle ilustracija.

I narodna vezilja svijesna je toga u punoj mjeri. Ona je za to malo kada primila motive nezgodne za svoje vezove, pa ma od kud oni dolazili; a znamo da je zapad i istok od najranijih vremena materijalne kulture obilovao tekstilnim ornamentima razne vrste, koji su prenešeni i u naše krajeve. Za to naši narodni ornamenti nose u sebi toliko mnogo oličenih, idejalnih osobina i nečeg punog ljubavi. Manifestacija narodnog života u ornamentu vrlo je izrazita i vrlo simpatična.

Škole naše treba da njeguju to narodno blago istom onom velikom ljubavlju, kojom njeguju narodnu pjesmu i milu materinsku riječ. No voljeti možemo samo ono, što poznajemo i čiju vrijednost cijeniti umijemo. Od poznavanja naše narodne vezilačke umjetnosti još smo vrlo daleko, tuđinske šare i mode pokvarile su nam ukus i milovanje za ljepše i vrijednije domaće cvijeće. Mnogi naopako misle, da je ono narodno, što je š a r e n o. Kako se varaju!

Vrijednost ornamenta ne cijeni se po šarenilu, nego po skladu linija i boja, po sadržaju slike i po izradi veza. Pitanje je, koji su ornamenti ljepši: g e o m e t r i j s k i ili oni uzeti iz p r i r o d e?

Na ovo ću samo ukratko odgovoriti, jer odgovor potpun na to pitanje bila bi čitava knjiga za se. Prvi ornamenti svih naroda bili su valjda geometrijski, u svezi sa prvim oblicima tkanja, a napredniji stadij u razvoju ornamentike već je onaj, kada su prividno geometrijske konfiguracije uporabljivali u simbolske svrhe. To veli i prof. Dr Riegel (Stilfragen, Berlin 1893, Grundlegungen zu einer Geschichte der Ornamentik): «Bei dem sinnlichen Charakter aller primitiven Naturreligionen darf mit Gewissheit angenommen werden, daß mit jenen Symbolen (z. B. mit dem Hakenkreuz) ursprünglich die Vorstellung eines vorbildlichen realen Naturwesens verknüpft gewesen ist. Die Geometrisirung der in der Kunst nachgebildeten Naturformen muß daher schon zeitlich vorausgegangen sein. In diesem Lichte betrachtet, mag der Symbolismus ursprünglich nichts anderes gewesen sein, als der Fetischismus: während aber die Objekte dieses letzteren entweder selbst reale Naturformen sind, oder, wenn im todten Material gebildet, den Bezug auf reale Naturformen noch deutlich erkennen lassen; erscheint an den Symbolen die letztere Bezugnahme sehr häufig durch die geometrische Stilisirung bis zur Unkenntlichkeit verwischt». Za to je — veli isti autor — jedna od najtežih zadaća razlikovati granice između ornamenta i simbola; u tom pravcu — koga dosele niko nije obradio — stoji ljudskom bistroumlju još bo ato plodno polje otvoreno; pa se danas čini, da će se to pitanje mučno ikada bar donekle povoljno riješiti moći.*

Religijozne i političke ideje bijahu bez sumnje jake pobude za stare Slavene kod stvaranja njihovih tekstilnih umjetnina, ali ih je zanimala i oduševljavala i čisto dekorativna strana te umjetnosti, čisto veselje za nakitom i ljepotom! Pijevac, lala, karanfilj, lipolist, roščić, slovca, kuke itd. nijesu izvorno došle na tekstile i druge predmete samo poradi ornamenta, nego poradi simbola i predmeta, koji prikazuju, ali su stari Slaveni bez sumnje ove motive ljubili i poradi formalne ljepote i uresne svrhe same.

Postavljanje i rješavanje problema o postanku pojedinih vezilačkih motiva u našim tekstilima iz naroda i pitanje o genezi njihovoj i o njihovu širenju uopće, te o pojavljivanju istih motiva kod raznih naroda pripada jednom od najtežih pitanja u psihologiji naroda i u kulturno-

* Pokuse, koji zaslužuju pažnje (u toj stvari) možemo naći u spisu A. R. Hein-a: «Mäander, Kreuze, Hakenkreuze und urmotivische Wirbelornamente in Amerika». (Wien 1891). I u djelima češke spisateljice Vlaste Havelke, te u drugima.

umjetničkoj historiji: i po važnosti samoga problema i po naučnom aparatu, koje ono pokreće. Odrediti kako je mogao postati koji niz motiva i kako se je to razvijalo isto je tako težak posao kao i praćenje sudbine ornamentalnih motiva u pojedinih naroda. Nema sumnje, da su kao opći osnov pojedinih motiva mogli biti pojedini jači osjećaji, po vezilju interesantni. Silna senzibilnost u naših žena osjeća se i danas kod nas, a razvijena je u jačoj mjeri u svakog primitivnog naroda. Silno jaki osjećaji, oskudica širih pojmova, velika mašta, naivnost misli i šarenilo svih mogućih (pa i vjerskih, čarolijskih i praznovjerskih) predstava — sve su ovo izvori mnogih naših tekstilnih motiva.

Kad se uz taj opći psihološki momenat doda još jedan isto tako stalan i određen, stvar biva još jasnija. To je ono opće svim primitivnim narodima, da su im svi pojmovi slikoviti. Oni sve oko sebe unose u sebe i iznose prema sebi. Otud one česte personifikacije u nazivlju za tekstilne ornamente, otud one slikovite šare, ona duboka vjera u moć tih šara. I omogući li jedan vezilački ornamenat, da se uzanj razvije jača senzibilnost, on ima uvjet, da postane motivom. On će se dalje popunjavanjem, izrađivanjem, preudešavanjem, povećavanjem, ponavljanjem ili smanjivanjem razviti 1 ko i prirodno prema psihološkim osobinama narodnim.

U početku su naime svi vezilački motivi bili osamljeni, sami za se, vazda po jedan o sebi. Tek kasnije počeli su se razni motivi spajati, ispreplitati, n. pr. jabuka i grana, ptica i grana, lala i jabuka, karanfilj i jabuka itd. i to sigurno najprije srodni bliski motivi, kojima je vezilja htjela da u taj mah nešto kaže, objasni, izrazi. Tako se od prostoga pošlo složenomu, od jednostavnoga razrađenomu, i to već pokazuje kulturni razvoj u sklopu ornamentalnih motiva.

Dalji je razvoj pregledan i potpuno jasan. U složene motive unosi vezilja iz raznih krajeva već ponešto individualnog shvaćanja pojedinca, ili naroda ili čitavog jednog doba. S toga takvi ornamenti mogu da budu izraz misli i osjećaja svoga doba i svoga naroda ili pojedinih epoha u životu narodnom.

Da li ima svaki narod istu sposobnost individualizacije, i da li ima svaki sposobnost izrađivanja ornamentalnih motiva, neodređeno je i vrlo relativno pitanje. To se ne može točno kazati.

Naš narod ima tu sposobnost, ne samo za vezilačke motive, nego i za narodne pjesme (za pripovijetke toliko ne).

U kulturnije doba ima novih uvjeta za razvoj ornamenta. Vezilja udešava vezove prema osjećajima i doživljajima srca najbliže okolice svoje, s toga ima i lokalizacije u ornamentici vezilačkoj, pa tako onda možemo odrediti: ovo je iz Dalmacije, ovo iz Slavonije, ovo iz okolice Siska, Beograda, Sarajeva itd. To sve biva svijesno i nesvijesno, običajem, a i pukim prenosom crteža bez misli.

Na razvoj vezilačkog ornamenta ima pri svemu tomu utjecaja i geografski položaj, klima (vuneni vezovi, vezovi po burundžuku), okolina, priroda, religija, materijalne i političke prilike.

Fantastične slike naših ornamenata lako nas zavode na misao, da su mnoge od tih slika prastarog postanja. Ali kad se zadubimo u stvar uvjerit ćemo se, da studirajući narodne ornamente valja biti na oprezu i kloniti se onog romantičarskog pretpostavljanja, koje nas vodi na neprirodne i netačne putove, ali koje je u nas u ispitivanju bilo mnogo primjenjivano. Ne valja da se držimo teorije Grimove (J. Grimm: Gedanken über Sagen, kleinere Schriften II.), koju su u nas poprimili Radetić[1]), Magarašević[2]), prof. Nodilo, a po njima i moja malenkost u prvim svojim radovima. Pravo veli Dr. Vladimir Ćorović («O nekojim vrelima srpskih narodnih pripovijedaka», Letopis Matice Srpske, svezak IV., god. 1908., str. 21.): «Teorija ta, bezobzirna u apoditičnosti, često je i suviše puna lakovjernosti. Ima tako mnogo i često elemenata, koji nisu stari, koji su samo pod izvjesnom formom, u izvjesnoj prilici izgledali takvi, ali su u stvari drugog, mnogo novijeg i ponajviše neslućenog podrijetla». Ima dosta naših ornamenata, koji su posve nalik ili posve isti sa ornamentima drugih naroda. Kako to? Jesu li imitacije?

I jesu i nijesu. Valja uzeti u obzir onu važnu psihološku činjenicu, da primitivni narodi na istom stupnju kulture imaju od prilike isto shvaćanje, isto pojimanje, jednakost misli i osjećaja, ista opažanja i iste predodžbe. Čovječiji intelektualizam ne razlikuje se u to prvo, nekulturno doba. Ali pri tom treba biti na čisto: to može da bude samo istovjetnost pojedinih crteža, neki samo specijalni zašarci, a nipošto veliki njihov broj.

Posmatrajući postanak i razvoj našeg narodnog ornamenta s te strane, dobivamo jednu jaku i stvarnu podlogu za dalje studije, dobivamo jaču ljubav za to naše nedopitano i još i danas dosta neljubljeno

[1]) Radetić: «Pregled hrvatske tradicionalne književnosti».
[2]) Magarašević: «Stražilovo» (1885.).

— narodno blago. Narod je od stranih motiva u ornamentima (ne osjećajući ih kao takve) iz sama sebe i putem izvjesnih doživljaja (obično ljubavnih ili porodičnih) stvarao svoje ornamente, pa zato oni i pored tuđinske sličnosti imaju nešto posve specijalno naše. Narodna se je vezilja uživila u svoje ornamente, to joj je bila i zabava i pouka i utjeha, to joj je bio jedini način za upoznavanje same sebe, baš kao što je to i sa narodnim pričama i pjesmama. Kako je vezilja objektivirala predmete svoga okoliša (milieu) vrlo je dakle značajno istaknuti.

Narodna je vezilja u svoje ornamente unijela sve što je mislila i osjećala i lagano se sirova masa prirodnih oblika i predmeta preudešavala, dobivala drugi izraz, ljepše forme, nove tonove i oblike složene i jednostavne. Izvjesni psihološki momenti slijevali su se u slike i tako je postalo s vremenom nešto individualno: naše hrvatsko i srpsko. U našim narodnim ornamentima ima zato izvjesnih ljepota, koje možemo samo mi razumjeti, izvjesnih aluzija i tonova, koji su samo nama svojstveni. I ta plemenita težnja, u vezu iznijeti lijepe misli, trajala je u nas dugo, ali ne traje toliko više danas. Stariji su vezilački motivi zadahnuti poezijom jednoga darovitoga naroda, jedrom, svježom, silnom i dosta sanjarskom poezijom. Čudan je taj spoj sa strane unešenih motiva te individualnog i nacijonalnog osjećaja, ali je vazda zasebno lijep. Tradicija poštovanja tih ornamentalnih oblika i njihova omiljelost u narodu uzrokom su, da je vezilja vazda na njih pazila, čuvala ih, dotjerivala ih (osobito u vidu na vezilačke tehnike), pa s toga su nam se mnogi od njih očuvali kao savršeni produkti neopisive ljepote.

Većina naših narodnih ornamenta nije bezbojna, ne iznosi opće internacijonalne misli, opće motive, kako to neki u njima vide. Većina je prošla kroz kuće našega naroda, kroz krv i žile našega svijeta i tu su se stalno udomili. Vezli su se u svečanim časovima sreće, ljubavi, slave i dike, pa zato i nose u sebi najplemenitije raspoloženje duše narodne.

Već je Kant kazao, da je u ženâ prirođen dar za umjetnost, a to se osobito može reći o ženi južnih Slavena. Taj dar treba da škole njeguju, jer narod od njega može imati moralnu i materijalnu korist.

Vez je bio od vajkada najmiliji posao, najslađa utjeha i najjače milovanje našoj ženi. To se vidi iz nebrojeno mnogo narodnih pjesama, koje govore o vezu i o vezenom narodnom odijelu. Evo n. pr. jedne:

Gn'jezdo vila tica lastavica
Na djerdjefu sirote djevojke.
Ćerala je sirota djevojka:
Ajd' otale, tico lastavico,
Ne vij gn'jezda, ne troši mi zlata,
Ne troš zlata, ne mrsi mi svile.
Nemam brata, da mi kupi zlata;
Nemam strine, da mi kupi svile;
Nemam majke, da joj jade kažem,
Neg' djerdjefu svome jedinome.
Nemam seke, da joj se potužim,
Nego vezu svome jedinome.

Nar. pjes. iz Ključa u Bosni.

Tako pjeva mila i dobra hrvatska seljanka, a tako osjeća i njezina čestita seja Srpkinja i seka Slovenka.

II. Tehnika.

Vezilačke tehnike hrvatske i srpske veoma su vještačke, pa iziskuju veliku svotu ambicije, strpljenja i rada. Njegovati ove ljudske vrline, nije li to posao škole u prvom redu?

U glavnom imamo dvije velike grupe vezova:

a) vezove brojem i *b)* vezove po pismu.

a) Vezovi brojem (Stickerei mit gezählten Fäden) nijesu ni u kojega drugoga naroda došli do tolikoga savršenstva kao u nas južnih Slavena. Nikoji narod ne zna za tolike razne tehnike kao naša vezilja. Od nas su Nijemci, Talijani i Francuzi vrlo često uzimali u svoje modne žurnale («Wiener Mode», «Berliner Frauenzeitung» itd.) ne samo ornamente, nego i tehnike, pa se njima diče kao raritetima, prešućujući ili falzifikujući često izvore nalazišta. A katkad ih doduše i otvoreno kazuju, jer se vazda zatajiti ne dadu. Na taj način postale su mnoge jugo-slavenske vezilačke tehnike danas internacijonalnima, pa se kao «Modearbeiten» rade svuda. Ipak ima kod nas još tehnika, za koje dalje ne znaju. Evo imena glavnih jugoslavenskih tehnika: 1. Obična pokrstica (einfacher Kreuzstich), 2. Opačica (gleichseitiger Kreuzstich), 3. Dvostruki krstuljci (Doppelkreuzstiche), 4. Zadebljaj, tišmica (Lockenstich, kroatischer), 5. Zadarske pokrstice (Kreuzstiche aus Zara), 6. Polakrstuljci (gewöhnliche Halbkreuzel), 7. Snizaljka (kroatische Petit Point), 8. Loževina popunjena (serbische Wollgobelin), 9. Stegnuti krstakovi (A jour Kreuzstiche), 10. Zbijeni krstaci (Pleinstich), 11. Podlaktnica (Gegenstiche in Halbpoints), 12. Pleteni vez (Zackenstich), 13. Pravac i krivac (Südsl. Dreieckstich, gleichseitig), 14. Četverac (gleichseitig. Viereckstich), 15. Ispisara (Strichstich, gleichseitig), 16. Nizovi (Linienstickerei — Zara), 17. Bjelica (Spitzenstich, altslavisch, relief), 18. Pirlit (Gobelinwirkerei), vez na stanu, 19. Utkanica (gleichseitiger Webestich), 20. Šavak, našiv prebirni (ungleichseitiger Webestich, lose Stiche),

21. Vez na daščice (kontourierter kroat.-serb. Webestich), 22. Krbez (Colbertstickerei), 23. Pozlatinski vez (gleichseitige aparte Webestickerei), 24. Žumberački vez (Points plats in Seide), 25. Punjenice, izmeti, zaveze (Canaleser Seidenstickerei), 26. Stari mrki konavoski vezovi (Altcanaleser Points), 27. Bajberek (Wasserstich), 28. Redak (Damaststich), 29. Sačak (gleichseitige dichte Goldwebestickerei), 30. Pijavice, kruškice (Birnenpoints), 31. Raspliti (Durchbrucharbeiten) u dvanaest raznih tehnika sa stotinama ornamenata, 32. Kere (Nadelpoints), 33. Firketići (Gabelarbeiten), 34. Čitme (Spitzen in Klöppel-, Häkel- und Netzarbeit), 35. Rojte (Knüpfarbeiten), 36. Jalva, jalba (Flechtspitze).

Izredala sam samo glavna imena tehnika, a da sam redala podrobnije, bilo bi ih još ovoliko: bogati smo!

Dakako, da se u nižim pučkim školama ne mogu raditi sve ove tehnike, ali jedno 10—12 poizabranih mogu posve dobro stati u okvir školskoga plana. U Hrvatskoj, u Dalmaciji i Bosni znam više vrlih učiteljica, koje su uvele u svoje škole po više narodnih tehnika, u krajevima, gdje je narodni vez već bio posve izumro.

U višim djevojačkim školama mogu se učenice uputiti u kompliciranije vrste vezova, a u stručnim školama i preparandijama ne bi smjela učenicama nijedna od ovih tehnika ostati nepoznata.

b) Vezovi po pismu (Vorgedruckte oder vorgezeichnete Arbeiten) imadu u našoj narodnoj vezilačkoj umjetnosti također svoje odlično mjesto. Tu su bijeli vezovi, tu šareni, tu je napose još i zlatovez.

Od tehnika rade se: 1. Lozanje (Stielstich), 2. Obamet (Schlung), 3. Buše (Löcherlstickerei) ili šupljika, 4. Vitanje (Kettelstich), 5. Gnjidanje (Piquéarbeit), 6. Susma (Federstich), 7. Stigovi (Steppstich), 8. Pečki našav (gleichseit. Seidenflachstickerei), 9. Vijeno (Perlararbeiten), 10. Širitom vez, rize, građa (Tuchmosaïk, altslav. Applikation), 11. Plosni vez (gewöhnl. Flachstickerei).

Zlatovez radi se i brojem i po pismu u 12 raznih tehnika, od kojih je jedna ljepša od druge, a vala, sačak i filigrana upravo su vanredne! (Goldstickereien, slavische Arten).

III. Zašarci.

U nizu jednostavnih slika iznijet ćemo nekoliko najkarakterističnijih hrvatskih, srpskih i slovenskih ornamenata sa tekstilija.

Sl. 1.

(Vez po pismu.)

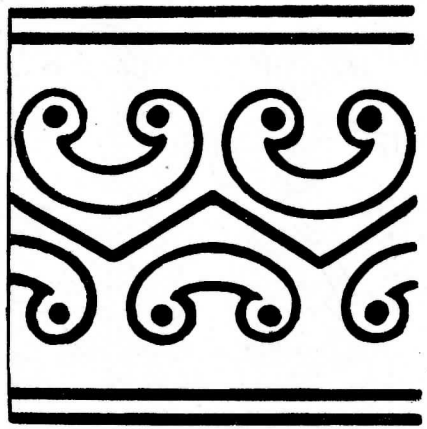

Ornamenat se zove «vijuga», a vesti se može svakom vrstom veza, koja se radi «po pismu» (po potpisu, Vorgedruckte Stickerei).

Preporučamo cijenj. čitateljima i čitateljicama dobro poznatu izvoznu kuću pomodne lanene i pamučne robe braće Čeha:

V. J. Havliček i brat

Podjebradi -- Češka.

Sl. 2.

„Prošvić“.

(Vez po pismu).

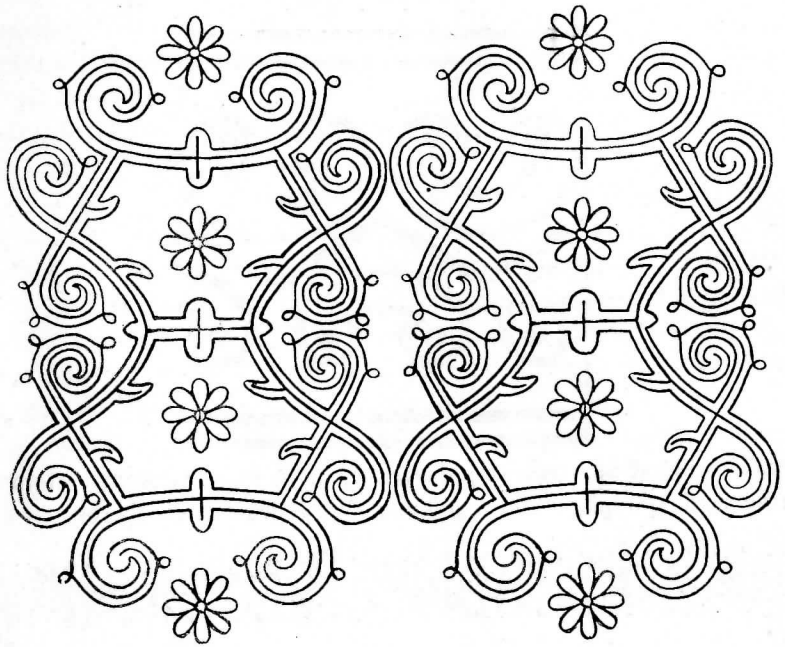

Sl. 3.

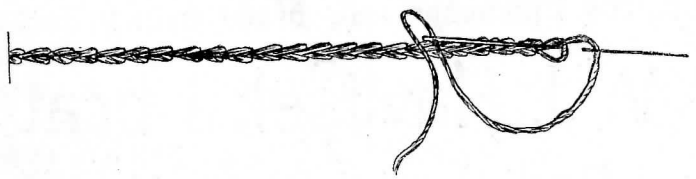

Prošvić ili vitanje, lanac (Kettelstich). Tehnika.

Razne tehnike.

Sl. 4.

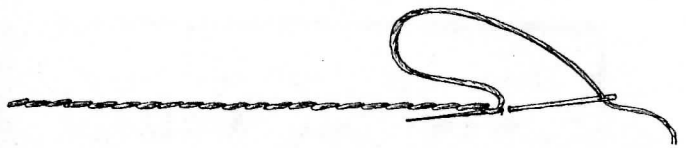

Lozica (Stielstich), *lozanje.*

Sl. 5.

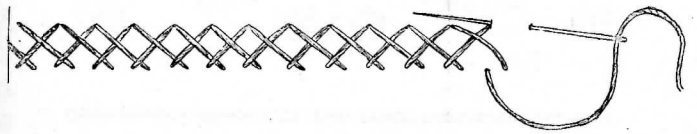

Prekrštenice (Janina Stich. — Punto di Janina, punto slavo). Vez po pismu.

Sl. 6.

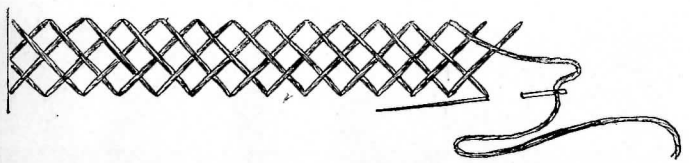

Dvostruke prekrštenice.

Sl. 7.

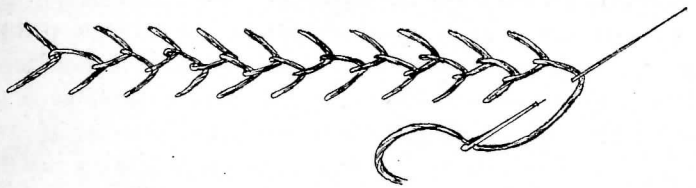

Ribičanje (Grätenstich). Radi se samo uz rubove za nakit veza.

Sl. 8.

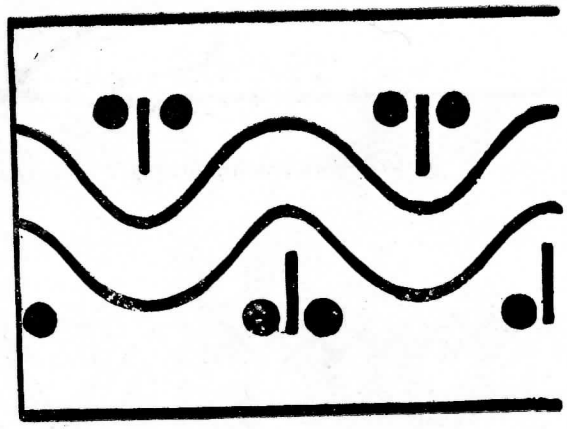

Ovaj se vez izrađuje «prošvićem» (vitanje, lanac) ili lozicom. Vidi sl. 3. i 4. Može se vesti bijelo ili šareno. Bobice se vezu puno ili šuplje (Punto rilievo, punto in colori). Kako se vezovi «po pismu» prenose na platno, opisano je uz sliku 29.

Sl. 9.

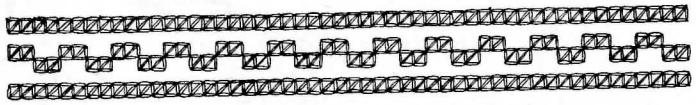

Pravac i krivac, trokutni zadjeljaj (Dreieckstich). Vez brojem. Vezu ga samo u Bosni i u Staroj Srbiji. Na licu i naličju je jednak. Obično ga vezu šarenom svilom i zlatom po tanku ćenar-platnu.

Sl. 10.

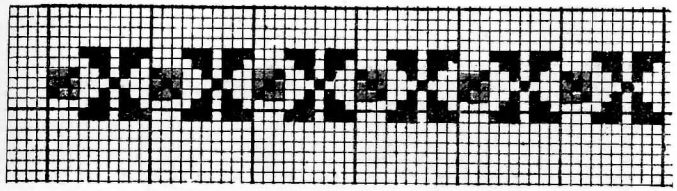

1. *Obična pokrstica* (Einfacher Kreuzstich, point à croix, simple). Narod je nazivlje još i: nakrsno vezenje, nakrstica, krstaljke, krstaci, krstašci, krstuljci, ukrstice, križevi, križići, križečki vez, nakrsnice, šavak u krstacima, križke, krstići itd.

Ako je pokrstica vrlo umjetno vezena, t. j. na obe strane jednaka (s lica i s naličja), onda je mnogo mučnije raditi, pa se zove: *Opačica* (Gleichseitiger Kreuzstich, Point croisé, egale de deux cotés).

Sl. 11.

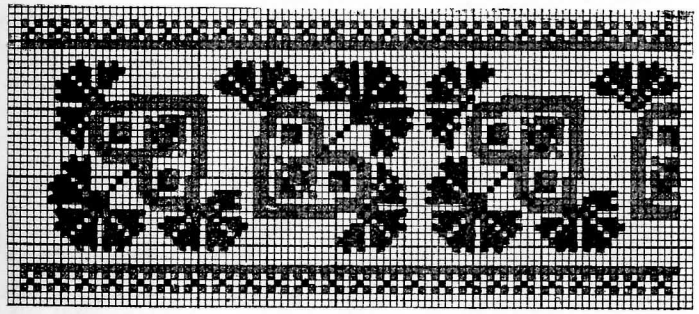

Pokrsticom vezena *„okolica“* na ručniku ili na pregači. Veze se u više boja, a najljepše u crvenoj i plavoj, našim hrvatskim i srpskim bojama. Ovo je vez brojem, jer valja nitke brojiti, kada se veze. Ornamenat je: karanfilj i srceta. Rađen je često i svilom.

Sl. 12.

Pošavni vez brojem.

Povlaka.

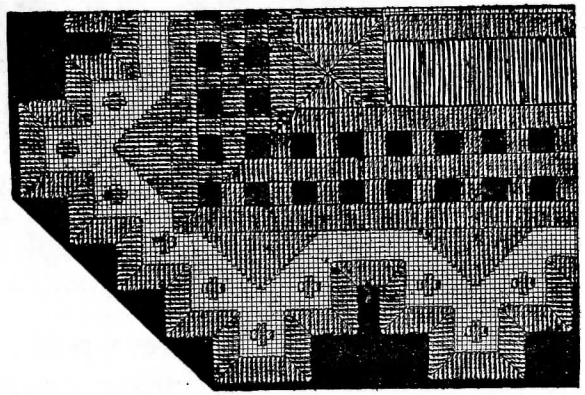

Veze se crveno po bijelom platnu, a može se vesti i u više boja. Tome vezu vele *„utkanica“*, ako je s obe strane jednak, a *„našiv prebirni“*, ako je rađen u više boja (Webestich). U Konavlju zovu nalik vez ovome: punjenice, izmeti, zaveze. Vidi sl. 13., 14., 15. i 16. Ornamenat na sl. 12. zovu: zubovi. Ovo je ugao stônjaka jednostavna.

Sl. 13.

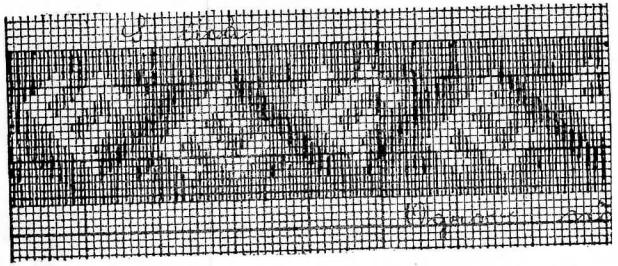

Konavoski vez *„ogrov“*. Vezu ga svilom u tri ili u pet boja. Sl. 13. je vez s lica, a sl. 14. isti je vez s naopaka. Ovo je krasan posao. Vez brojem. Isto je i na sl. 15. i 16.

Sl. 14.

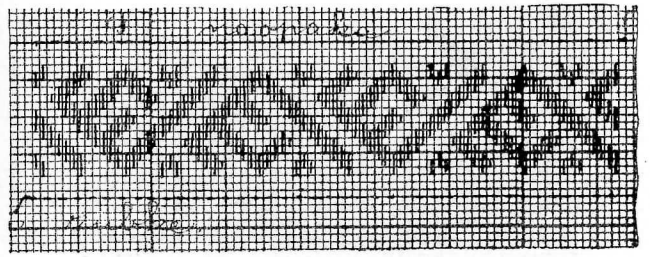

Sl. 15.

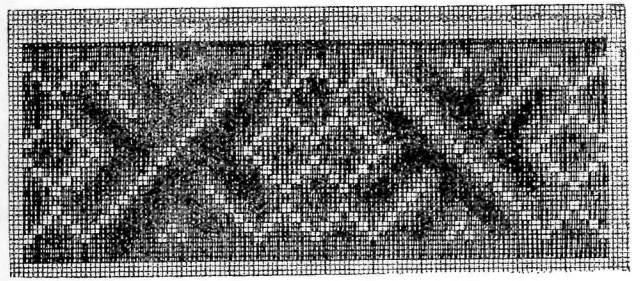

Svileni konavoski vez (Canaleser Seidenstickerei. — Punto di Canale.) Ove je ornamente crtala vrla učiteljica Jelka Miš, Hrvatica u Dubrovniku; dočim je druge slike crtala čestita Srpkinja Kristina Gjorgjevićeva, vrla učiteljica iz Sarajeva. Čast i hvala obadvima!

Sl. 16.

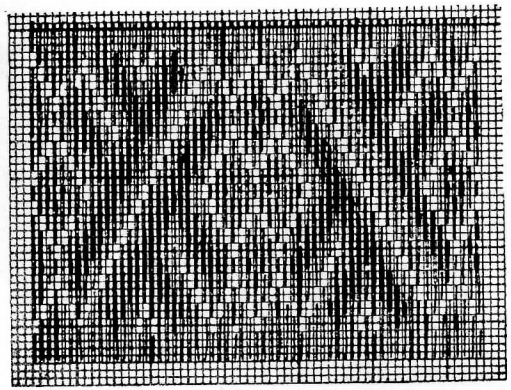

Ovi se konavoski vezovi mogu raditi na sve moderne stvari, kao na bluze, ogrlice, haljine, pasove, prostirke itd. U Beču ih vrlo cijene.

Sl. 17.

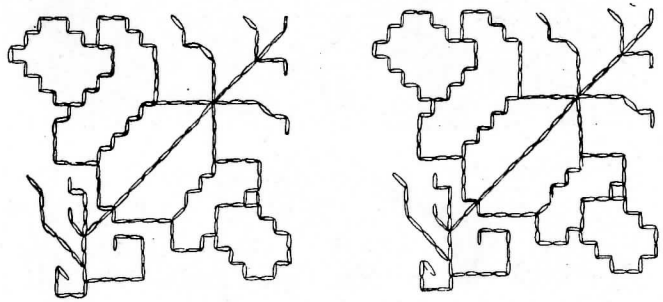

Ispisara (Strichstich). Vez brojem. Zovu ga „*ispisarom*“, jer vez izlazi kao pisan. Može biti jednak s obe strane. Ornamenat zovu: sveta baja. Isti posao zovu još i *Pisanac* (Conturenstich, gezählter).

Sl. 18.

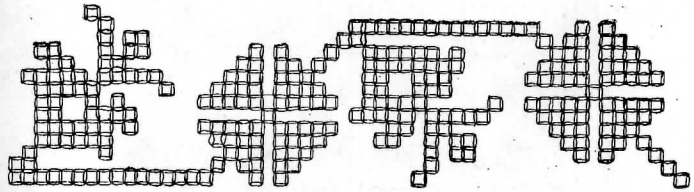

Četverac, lancanje, vez na fereke. (Gleichseitiger Viereckstich.) Vez brojem Ornamenat zovu: vesele ružice i pupovi.

Sl. 19.

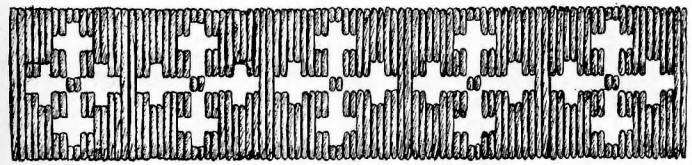

Loževina popunjena (Wollgobelin, altslawisch, broderie de laine, Point Gobelin). Ovako rade u Bosni i Staroj Srbiji. Isti se posao radi i sa kosim polakrstacima, onda je još ljepši. Ornamenat čini ono bijelo platno, što ostaje među vezom. Ovo su: sveti krstovi.

Sl. 20.

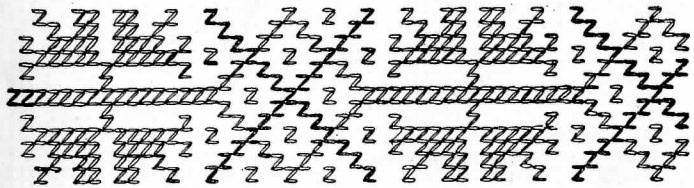

Verevija. Vez iz Bosne i iz Stare Srbije. Veze se obično uz trokutni zadjeljaj. Vidi sl. 9. Posao od velike umjetničke vrijednosti.

Sl. 21.

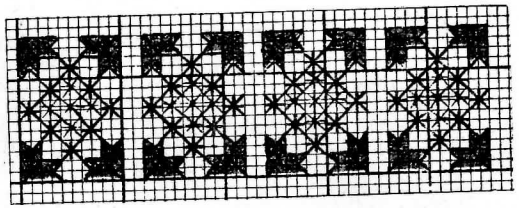

Dvostruki krstuljci (Doppelkreuzstiche, point à croix double). Vezu se često uz obično krstačko vezenje, ali ih vezu i o sebi. Ovaj ornamenat zovu: kolači, a zovu ga još i: amajlice.

Sl. 22.

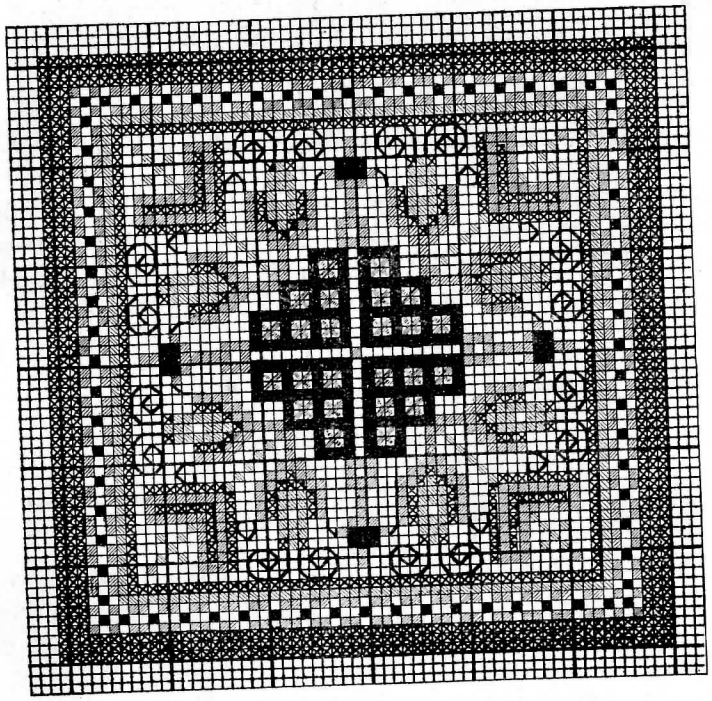

Krstački vez spojem sa ispisarom. Ovaj ornamenat zovu: lale s kukama i veliki cvijet. Rađen je u više boja.

Isti se može raditi i ovim zadjeljajem:

a) *zbijeni krstački vez* (Füllstich, Plein).
b) *podrobno naopačno* (Gleichseitige Petit Points. — Punti piccoli).
c) *zadebljajci krstači* (Reliefkreuzstich, slawische Art. — Punto rilievo).
d) *stegnuti krstakovi* (à jour Kreuzstich. — Punto tirato).

Sl. 23.

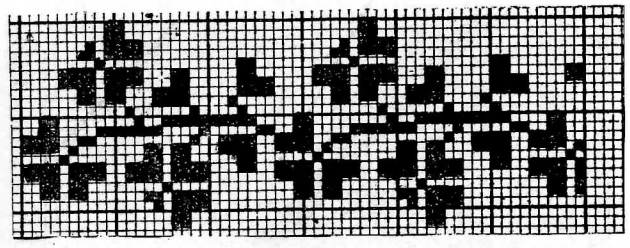

Krstački vez. Ornamenat: *trolist, lišnjak.* Grana. Ovaj se vez može i pošavno (povlakom) raditi. Lijep je ures na stônjake, ručnike, marame, suknje, dječije haljinice itd. Može se raditi u jednoj ili u više boja. Marljive učiteljice, koje će sa svojim dobrim učenicama prerađivati vezove iz ove naše «Male vezilje», ne treba da se vazda ropski drže samo ovih slika, nego mogu po njima slagati nove ornamente ili mogu pojedine «grane» i «velike cvjetove» udešavati na nov način. Tako će im u školi biti vazda nove radosti dosta.

Sl. 24.

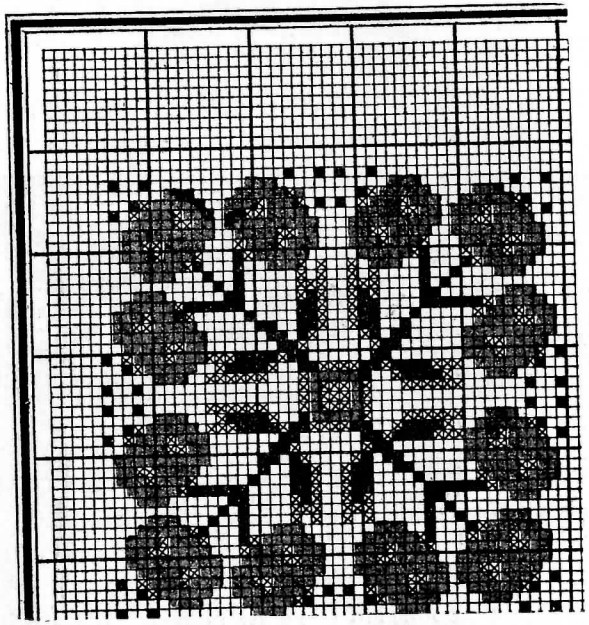

Krstački vez. Ornamenat: *jabučice*. Veze se u sredini zastirke, jastuka, kapice itd. Ovo je uzeto kao jedan ugao velike slike. Ako se ovaj ornamenat četiri puta uzme, dobije vezilja veliku i lijepu sliku za kakav oveći posao, n. pr. stônjak, sredinu (milicu), zastor, jastuk itd. (U nas Hrvata i Srba [pa i Slovenaca] nema nikakva albuma za narodne vezove, pa je ovo malo izdanje došlo u dobar čas, jer se od svuda traži. Štampanje slika vrlo je skupo, ali tim je veća korist od takova djela, čim je više slika. Ur.)

Sl. 25—28.

Šupljački vez. *Rasplit* (Durchbrucharbeit. — Punto tirato).

Ornamenat: 1 = križevi rasplitani, 2 = kukaš dvostruki, 3 = velika pera s kukama i zvijezde.

Vez brojem. Tu se nitke iz platna izvlače i onda se raspliće vrlo vještački. Svi Slaveni rade ovaj lijepi posao. Ovaj je vez iz jedne stare crkve. Vrlo nalik posao ovome vidjela sam u Češkoj i u Bosni.

Sl. 29.

Ovo je zašarak (mustra), što su vezle stare, odlične gospođe hrvatske prije sto i više godina. Složen je u hrvatskom stilu, pa nam je zato dvostruko drag. Veze se po pismu na platnu ili svili, pamukom ili svilom.

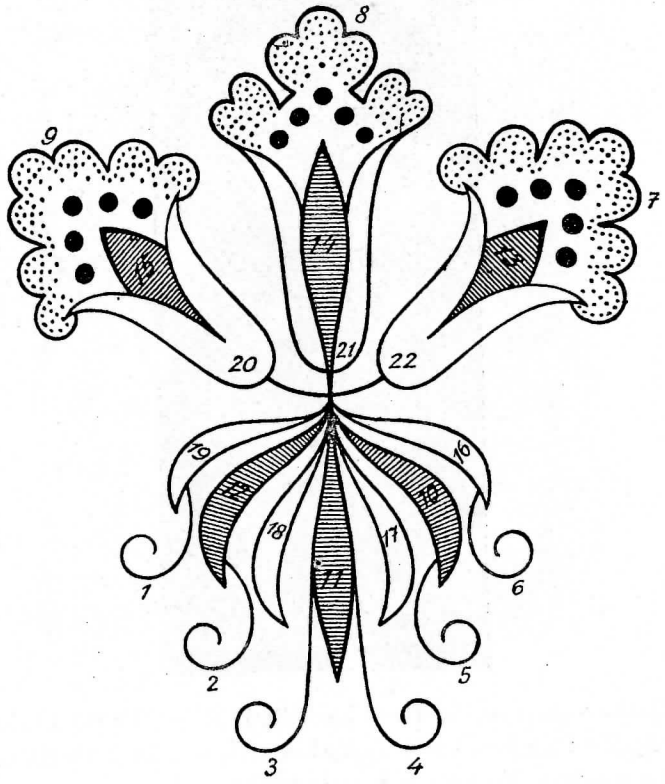

Uzmi modri papir (Vordruckpapier), pa ga položi na platno, gdje želiš vesti. Na modri papir stavi ovu sliku i olovkom poizvlači sve crte. Kada digneš sliku i papir, ukazat će ti se na platnu crtež.

Sve crte pod brojevima 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 9 izvezi lozicom crvenom (Stielstich), oblike 10, 11, 12, 13, 14 i 15 navezi debelim crvenim vezom, a oblike 16, 17, 18, 19, 20, 21 i 22 izvezi plavim lančićem (Kettelstich). Bobice izvezi plavim debelo, a pijesak crveno u čvorgice. Vidi sl. 30.

Isti zašarak za pregačicu, jastučnicu, prostirku stavi po više puta na rastavce, što je vrlo lijepo na oči. Naziv ovoga zašarka je: *lijerka* ili *ljiljani*.

Sl. 30.

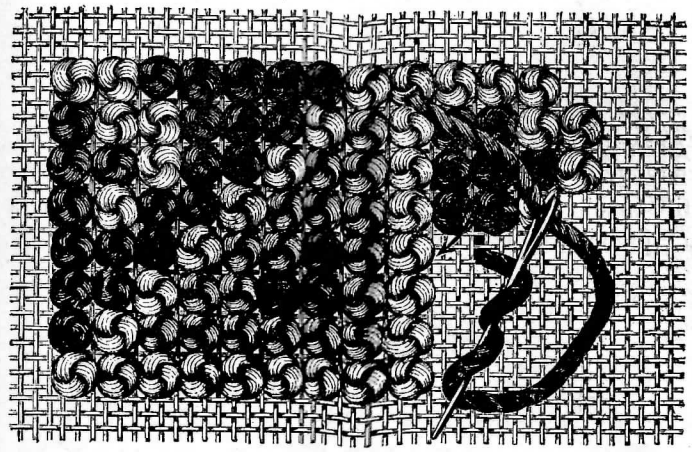

Čvorgice (Knötchenstich). Obično se rade na gustom platnu i samo kao dodatak uz druge vezove. Poznata tehnika i u drugih naroda. (Ova je slika jako povećana.)

Sl. 31.

Vez po pismu: Ime ornamentu je *Čelenka.*

Ovo je zašarak u zubove (Zackenform), koji se meću po rubu nabiraka (Volant) na suknjice i dônjice, na pregače, jastuke itd. Ornamenat je vrlo star, još prije 100 godina vezle su ga plemenite srpske gospođe i dobre male Hrvatice. Može se vesti bijelo i šareno. Broj 1 veze se «obametom» (Schlingerei), broj 2 «susmom» (Blattstich), a ostalo običnim niskim ili debelim vezom, (ricamo bianco). Čitav se obično niz ovakovih zubova ili polukrugova veze, a svi se drže jedan drugoga. (Posao vrlo ukusan). Može se lik ovaj i umanjiti.

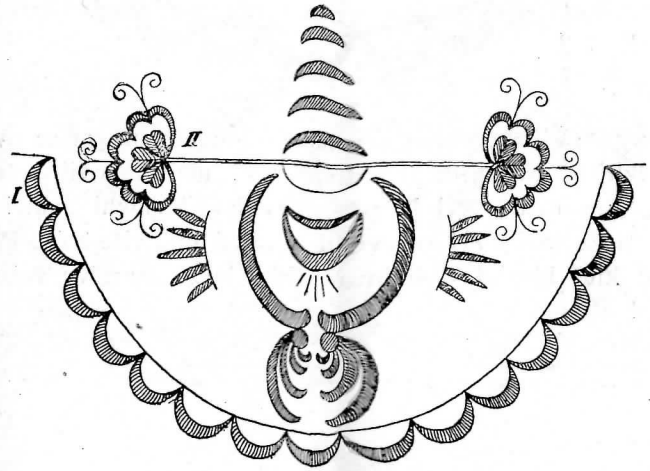

Sl. 32.

Sklopljena čelenka.

Za s r e d i n u prostirke ili drugog predmeta (Mittelstück). Svaki se tako ornamenat ili zašarak može preinačiti, sastavljati i ponovno preudešavati. Imade hrvatskih seljakinja, koje to divno umiju, a Srpkinje za njima nimalo ne zaostaju. (Milieu.)

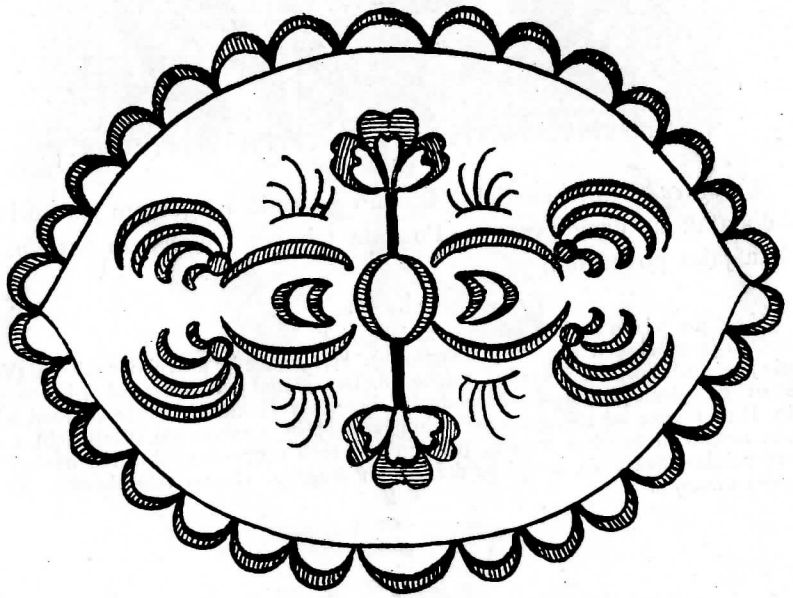

I pregače ili kecelje, pa i bluze (moderne) mogu se ovim vezom krasno nakititi. Naprijed u jednom redu niz ovakovih «čelenki», — kako je to krasno na oči! Ljepše, nego ikoji kupovni nakit! Na finije predmete može se i s v i l o m vesti u jednoj ili u više boja. Pače i šešire danas već kite lijepim vezovima. Kako je za marljivu vezilju golemo polje rada!

Sl. 33.—35.

Prošvić ili *vitanje* (Kettelstich), *lanac.*

(Vez po pismu). (Iz Primišlja).

1.

2.

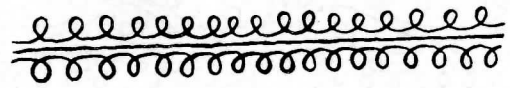

3.

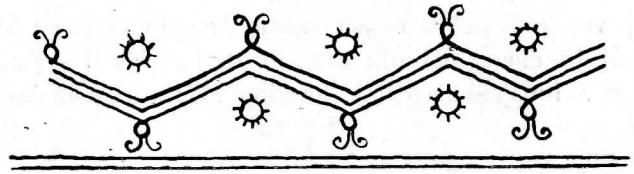

Ornamenat zovu: 1. r e p i ć i, 2. v o d i c a, 3. k u k a š s b o b a m a.

Ovo je „v i j u g a“ (Rankenmuster). Lijepa je za vezove po rubu haljina, bluza, prostirki itd. Na svašto se može staviti. Zašarak je vrlo star, a stare Hrvatice rado su ga vezle. I ovo je vez p o p i s m u. Seljanke tako vezu po rizi, ali se može vesti i po svakom drugom tkanju. Vidi sl. 3., na kojoj je vez po istoj tehnici.

Sl. 36.

Prošvić. Vele i *zvrkovanje.* (V e z p o p i s m u).

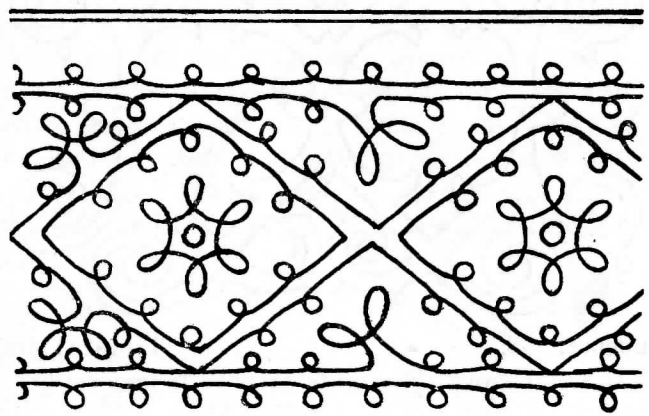

Naziv ornamenta: *kutijašica.*

Sl. 37.

Prošvić = vez. Ornamenat je: *hamajlica.*

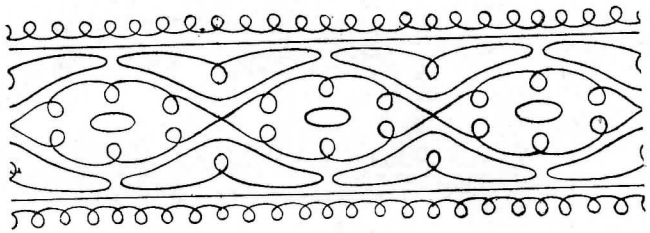

Ovaj vez radi dobra majka svome dragom čedu na kapicu ili na odijelo, kad je dijete slabo ili bolesno, ili kad ide u svijet, da mu taj vez sreću čuva i majčin blagoslov. Srpkinje i Hrvatice jednako vjeruju u to.

Sl. 38.

Okolica (iz Hercegovine).

(Vez po pismu).

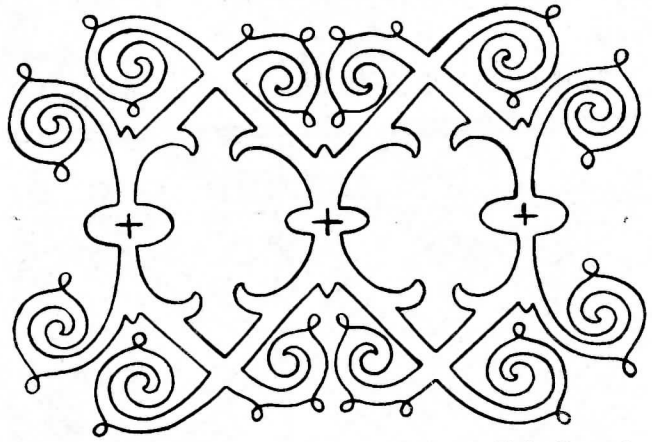

Ornamenat: *grb.* Tehnika: *prošvić.*

U sredinu ove slike može se navesti ime vezilje.

Sl. 39.

Vez po pismu. (Vorgezeichnete Arbeit). Ornamenat zovu: *karamfiljka-grana.*

Ovo je zašarak za jastučnice, pregače, ručnike i haljinice. Ornamenat ili zašarak (mustra) je starohrvatski. Veze se po pismu, na svakome tkanju, pamukom ili svilom. Kako tko hoće.

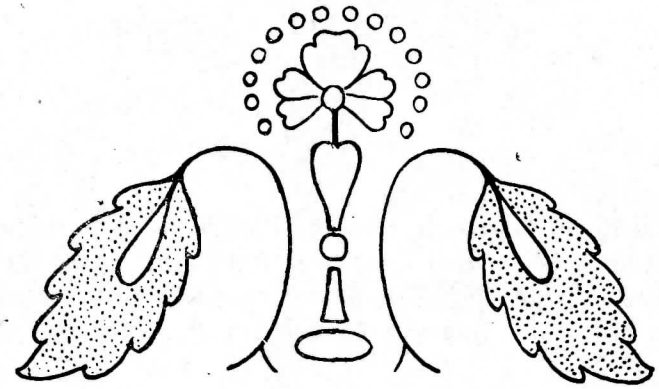

Bobice (°) mogu se vesti debelo ili na buše (Löcherl). Simbol ovoga zašarka je: zdravlje i ljubav. I ovaj se lik može po više puta staviti u jedan red (na rastavce) i tako dobivamo okolicu (Bordure). Učiteljica, kojoj su nada sve dragi lijepi naši narodni vezovi, lako će se domisliti, kako bi koji vez što ljepše udesila. Samo neka su boje vazda ukusne! Nikad preoštre, prežarke! U tome svuda najviše griješe. Ukus je danas degenerovan (izopačen). Mnogo su doprinijele širenju zdrava ukusa u koloristici odlične gospođe: Savka Subotićka iz Beograda i Zorka Hovorka iz Praga, te Marija Pinterovićeva iz Osijeka. Našle našljednica, da Bog da!

*

Sl. 40.

Vez po pismu. Ime ornamenta: *orlići.*

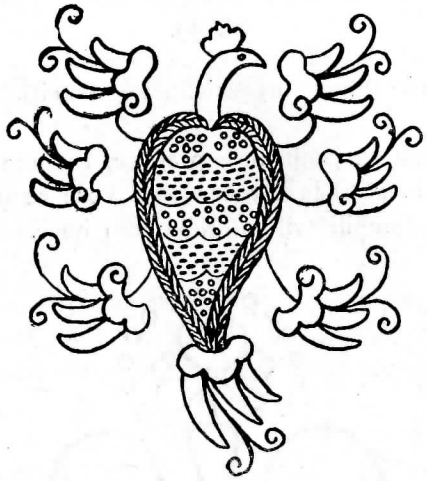

U muzeju u Zagrebu ima tri četiri varijante toga ornamenta. Ovo je $^1/_4$ prirodne veličine. Kao «pendant» uz ornament «na pijevac.» — Original isto je u muzeju. Ovaj posao vrlo često vezu šarenom svilom po svilenu platnu na svatovske maramice. Vidi sl. 44.

Sl. 41.

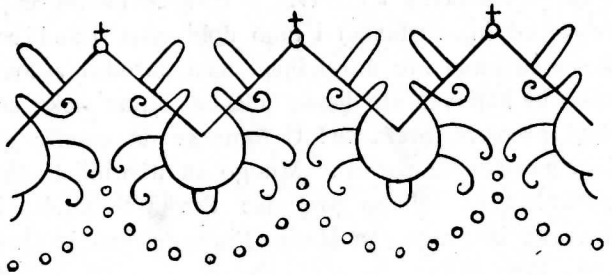

Način veza je ili lozica (Stielstich) ili lančić (Kettelstich). Boje za vez kako tko voli. Bobice se vezu ili debelo ili na buše. Naziv zašarka: kukaš s bobama. Na jedan komad haljine ili prostirke mogu se udariti i po dva ili tri zašarka, t. j. uz ovaj vez može se vesti n. pr. još i onaj sa sl. 40., ili 2., ili sl. 36.

Sl. 42.

Zlatovez (Ricamo in oro. — Goldstickerei).

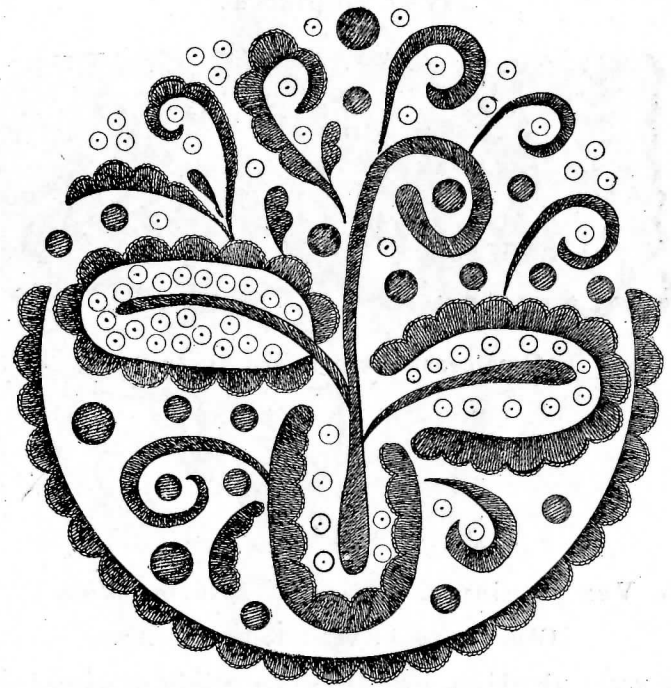

Ovaj je vez iz Hercegovine, sa svatovske maramice. U staro doba vezle su bogate djevojke pravim zlatom, pa nam to i narodna pjesma opisuje, veleći da je često bilo: «više zlata, nego b'jela platna». Veze se po pismu. Oni okrugli bijeli kolutići, to su šljokice, titrice ili svjetlice (Pailletten-Arbeit). Ornamenat zovu: *grana.*

Sl. 43.

Bijeli vez. Obamet, vez na buše. (Ricamo bianco. — Weißstickerei).

(Vez po pismu).

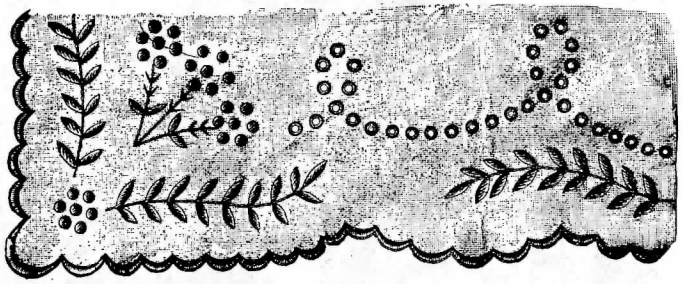

Ornamenat zovu: *bobice cvjetnate.*

Sl. 44.

Vez po pismu. Ornamenat zovu: *na pijevac.*

(Glamoč, 1904., vezla Kulenović Ajša).

Ovako se veze: okolica, bordure. Za odijelo, marame i za ručnike.

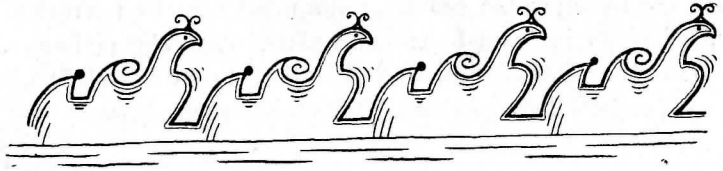

U Slavoniji dječaci «tikvice» šaraju lijepim narod. ornamentima, koje domaći i strani svijet rado kupuje.

Sl. 45.

Vez po pismu: *lozanje.* Vidi sl. 4.

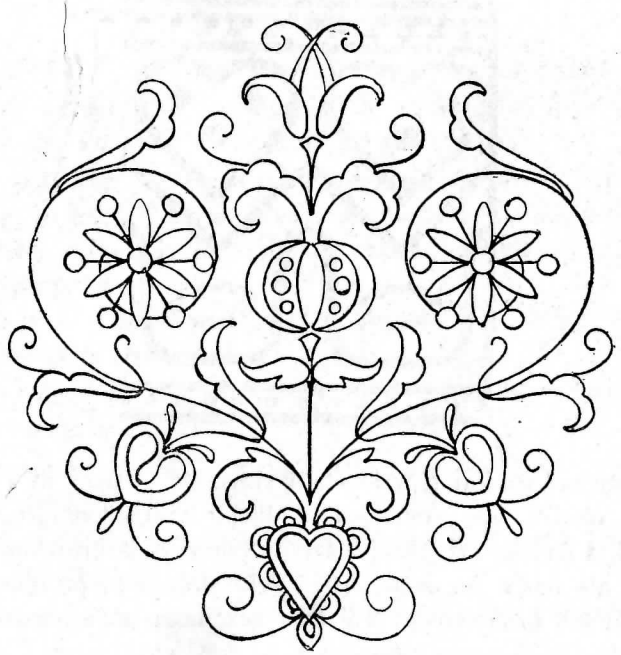

Ornamenat zovu: velika *jabuka s granama.* Ovaj se vez može jako povećati, onda je još ljepši. Može se vesti i vitanjem. Vidi sl. 3. Isti vez vidjela sam i u Ljubljani, gdje ga rade odlične Slovenke. Pa kako su se ponosile s njime! Dr. Fran Ilešić, poznati rodoljub, nije ih mogao dosta nahvaliti.

Sl. 46.

Okolica (Bordure).

Za vez po pismu. Veze se bijelim, crvenim ili šarenim pamukom, ili svilom.

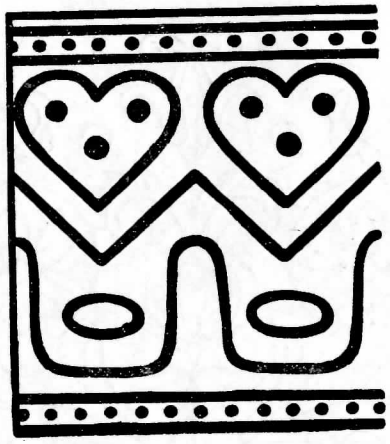

Ornamenat (šarka) je vrlo stara slovenska «baja» ili «sveta baja». Na jednoj okolici ove vrste još se lijepo vidi glava, trup i noge od «baje», ali u daljem razvoju je šarka sve više «štilizovana», t. j. promijenjena, ali naziv je ostao isti. Vrlo dragocjen primjer o postanju naših vezilačkih ornamenata. Taj sam vez našla u Hercegovini.

Vaša put postati će veoma lijepa, mladenački svježa, bijela, čista i delikatna. Nabora, prišteva, žutosti i crvenila nosa i lica, udubina na koži, nečistoće, pjega i uvenulosti kože nestane zajamčeno podpuno za 6 dana «Vladicca balsaminom». Boca K 2·50. «Vladicca ba's. creme» K 2·—.

Dlake na licu i rukama trajno u 3 časa odstrani uz jamstvo jedino neškodljivo **«Satiygmo»**. Boca K 2·50. Ne otpadaju i neprorijeđuju više kose.

Bujni rast kose i brkova zajamčeno se postigne odmah jedinom jačajućom, prokušanom šumskom mašću (ekstraktom) «Poarine». Cijena K 4—2.

Sjajna puna i čvrsta prsa postigne dokazano svaka dama za 1 mjesec. Nebrojenim pismima sa zahvalom (i liječničke preporuke) dokazano; vidljivi uspjesi djelovanja već za 8 dana. Jedini oživljujući i jačajući izum. Cijena 1 boce universalnog preparata **«Et-Amiele»** sa uputom K 5·— a k tome osobiti kremovi ekstrakt «Vladicco» za mazanje prsi K 2·—.

Za dobiti i šalje jedino **Znanstveni kosmetički laboratorij** *V. Havelka, Prag-Vršovice*, **br. 74, lj.**

Slijedite izravne savjete i sve druge kao patvoreno odbijte.

IV. Literatura.

1. *Leksikon*: „Građa za tehnološki rječnik ručnog rada". Prikupila Jelica Belović-Bernadzikowska. God. 1898.—1906. Str. 640 sa 600 slika U sedam jezika. Po nalogu bos.-herc. zemalj. vlade.

2. *O renesansi naše vezilačke umjetnosti.* Trst, 1906. Naklada „Tršćanskog Loyda". U korist družbe sv. Ćirila i Metoda prodano je više hiljada komada. Napisala Jelica Belovićeva. I dalje su knjige od iste autorice — redom.

3. *Kako bi valjalo urediti izložbu narodnih vezova.* Požega, 1903. Naklada „Naroda". Brošura.

4. *O preporodu hrv. vezil. industrije.* Brošura. Zadar, 1904. Naklada „Narodnog lista".

5. *Hrvatski narodni vezovi.* Knjiga sa 17 slika. Osijek, 1906. Str. 102. Naklada Ljud. Szeklera.

6. *Srpski vez i tekstilna ornamentika.* Novi Sad, 1907. Naklada Matice Srpske. Str. 260. Sa slikama (17).

7. *Hrvatska čitma.* Požega. Str. 142. Naklada „Prve hrv. knjižare."

8. *Narodno nazivlje iz ručnog rada.* Rječnik. Izdanje „Novog Vaspitača". Str. 400.

9. *O razvitku naše tekstilne ornamentike.* Zagreb. Izdanje jugosl. Akademije. 2 dijela. Sa slikama (28).

10. *Katalog hrvatske zbirke vezova u trgov. komori.* Zagreb, 1906. Dvije knjige.

11. *Katalog zbirke tekstila u muzeju uz obrtnu školu.* Zagreb, 1907. Oba je muzeja uredila Jelica Belović Bernadzikowska.

12. *Erotische Einschläge in den Stickornamenten der Serben.* Pod pseudonimom Ljuba T. Daničić napisala Jelica Belovićeva u znanstvenom velikom djelu „Antropophyteia", i zasebno štampano. Leipzig, 1909. Sa slikama (17).

13. *Das Hemd im Glauben und in den Sitten der Südslaven.* U istom izdanju kao pod 12, god. 1910. Sa 36 slika. Ur. Dr. Friedrich Krauss.

14. *Das Goldtüchlein und das Handtuch im Glauben und in den Sitten der Slaven.* U istom izdanju, god. 1911. Sa 38 slika.

15. *Die Frauenschürze bei den Südslaven.* U istom izdanju, god. 1912. Sa 40 slika.

16. *Naši narodni vezovi.* Izd. slovenske „Šolske Matice“ *za g. 1909.* Sa više slika.*

---

* Osim gore navedenih djela napisala je Jelica Belović-Bernadzikowska još preko 200 članaka o istom predmetu u sve hrvatske i srpske dnevne listove i časopise, a i u mnoge njemačke i francuske. Sve ovo navodimo za to, jer mnogi žele, da čitaju i uče o znamenitosti naših narodnih tekstila, a ne znaju, gdje da djela potraže. Ur.

Za gospodje je od velike važnosti

znati, da je zvano jedino i samo «**Crême Grolich**» zato, da ljepotu pridrži, a gdje fali, da istu postigne, jer već poslije uporabe od 2—3 dana osvjedočili su se svi ob uspjehu; od najfinijeg ženskog publikuma bio je iznenađenim uspjehom rabljen. Ona je jedino sredstvo za ljepotu, koje učini lice lijepim, rumenim, svježim i mladim; razgladi sve nabore na licu i vratu, kožu lica učini nježnom, te je izgled lijep; dapače i gospođe u starijim godinama zadobiju od uporabe «CREME GROLICH» tako čudnovati teint, da nije moguće godine pronaći. Pjege, i od sunca ispečene pjege iščeznu već za nekoliko dana.

Cijena jednog tigla K 1·20. «**Savon Grolich**» za izmjenivu uporabu sa «**Creme Grolich**» sapun za istu 80 filira (porto posebno).

Adresa za narudžbe:

IVAN GROLICH, drogerija k «Angjelu» u BRNU 128, (Moravska).

Rječnik.

A.

À-jour-vez, m.*, (izg. ažur). Vez šupljikav. Punto tirato. Durchbruch.

Aličasto, adj., boja svile kao trešnja crvene. Kirschrot.

Amajlice, pl., naziv šare za vez. Amulettmuster.

Aplikacija, f., vez na istrizanice.

Arabeske, pl., arapske šare, ornamenti arabi.

Ažulice, pl., kopče na nogavicama. Schuhschnallen.

B.

Babljača, f., grosse Spännadel.

Badem-kere, pl., Nadelspitzen. Merletti croati.

Baiberek-vez, m., Hohlsaum. Punto tirato. Šuplji porub.

Batist-platno ili jagluk-platno, m., Batiststoff.

Bažda, f., Heftstich, baždati, heften. Vele i jamčati, šuvalati, na rijetko prošiti.

Bear-kere, pl., Blümchennadelpoints. Merletti della Bosnia.

Berlinska vunica, f., Berlinerwolle. Vunica šarena, kojom vezu one vezove, koji ne podnose pranje.

Biljurka, f., Sticknadel für kleine Perlen. Perlnadel.

Bječve, pl., Gamaschen.

Blonden, pl., svilene čitme. Merli di seta. Seidenspitzen.

Bobinet (bobbinnet) čitma ili latak (tkanina) na mosur rađena.

Boce, na boce, pl., getupft, getupfter Stoff.

Bočka, f., Die Stecknadel.

Bojali, adj., bunt; šareno, colorato, in colori.

Bojom u boju vesti, schattierte Stickerei, Nadelmalerei.

Borna suknja, f., Faltenrock.

Bošča, f., ein Tuch.

Bozavci, pl., die Socken, muške čarape.

Brocat, m., zlatotkanje.

Bruseljske čitme, pl., Brüsseler Spitzen. Veoma skupocjena vrsta.

Buše, pl., Löcherl. Vez na buše. Lochstickerei.

C.

Canevas, m., (izg. kanava). Rijetko otkana kupovna tkanina, po kojoj se djeca uče vezu brojem.

Cokule, pl., Holzschuhe.

---

* Kratice: m. = mascul. = muški rod, f. = fem. = ženski rod, v. = verbum, glagol adj. = pridjev, pl. = plural = množina, n. = neutr. = srednji rod, izg. = izgovaraj.

Crnogorska pokrstica, f., njena duga nitka proteže se preko dva krstića i stoji na prvom mjestu kao osnova za druga dva kraća zadjeljaja, a izrađuje se ubadajući natraške. Der Montenegrinische Kreuzstich. Ricamo del Montenegro.

Crtež, m., Handzeichnung. Muster.

Crvićanje, n., vez po rubu košulja i marama. Randstich.

Cvijetac-šara, f., das Blumenmuster.

Ć, Č.

Ćenar, m., tanko hrvatsko platno, koje žene same tkaju. Kroatisches Zephyrleinen, oder Serbenwebe.

Čador, m., Sonenschirm.

Čanjgasto, adj., mrke-žuto. Dunkelgelb.

Četereska, f., ein Viereckmuster. Carreaux.

Čevrma, f., čevre, n., das Taschentuch, mala maramica, fazzoletto.

Čitma, čipka, f., die Spitze. Merli, merletti. Čitmati, raditi čitme.

D.

Darovac, m., Loden; vuneno tkanje.

Debeli vez, m., Hochstickerei, Weissstickerei, ricamo bianco.

Dekoracija, dekorativno, za nakit, za ures.

Duplanje, n., tkanje šupljikavo; tela con punto tirato.

Duvak, m., der Schleier.

Dvojšav, m., die Doppelnaht, Übernaht. Vele i šavak podbijač, dvošavak.

Gj.

Gjergjev, m., der Stickrahmen. Vele i „stanić".

Gjingjuhe, pl., Glasperlchen. Vez gjingjuhama radi naš narod svuda. Vele i gjingjurica-vez. Hakiki.

E.

Entre-deux (izg. antr dö), m., umetak od čitme na odijelu. Spitzeneinsatz.

Evenka, f., ein Traubenmuster.

Etui, (izg. etvi), korice za škare, igle itd. Kutija.

Exotični vez, m., neobično rađeni vez.

F.

Fabrikat, m., umjetno načinjen posao, za razliku od rukorada, koji je vazda od trajnije i veće vrijednosti u vezovima.

Façon (izg. fason), kroj, način izrade.

Faćel, m., Schleier. Duvak, koprena.

Firgate, firketići, pl., Gabelarbeit. Vrsta čitme. Guimpenspitze.

Flanel, vele i vunovac. Tkanje zimsko.

Foulard (izg. fular) laka svila za haljine.

Frivoliteti, pl., pletenje na lađicu. Vrsta čitme. Occhi.

G.

Gabrice, pl., die Haarnadeln. Ukosnice.

Gaćavice, pl., svake gaće imadu dvije gaćavice, Hosenteile.

Gajtan, gajtanli-vez. Schnurstickerei.

Gaz, m., der Hinterstich, gažvanje.

Gaze (izg. gaz) laka, providna tkanina, Dermatolgaze, treba n. pr. u bolnicama.

Gerdan, m., Perlen- oder Dukatenschnur.

Gib, m., Falte, gibana košulja, Faltenhemd, („borna", „nabrana" je ona, gdje su bore na konac navučene, a *gibana*, gdje su gibovi *složeni* i gladilom udešeni). Gibić, skalić, kleine gelegte Falten.

Gnjidanje, n., prošivanje, mit Steppstich ausarbeiten.

Golubî, adj., taubengrau.

Grmljelice, pl., Jettperlen. Za vez.

Grudice, pl., Quasten, f.

Guipure (izg. gipir), f., čitma francuska.

Gvozdac, m., die Schnalle.

H.

Hrvatka, f., die Halsmasche, Cravatte.

Hupoćak, m., kao zrnce, što se nađe u platnu (ostatak kučina).

Holbeinski vez, m., za pravo treba da se ovaj vez zove „ispisara" i „pisanac", jer Holbein (Hans) ga nije izumio, nego samo preslikao na svoje slavne slike (Madonne), pa odatle Nijemci (a po njima i naše gospođe zovu taj vez „Holbeinovim"). Strichstich. Naš narod ga od vajkada veze, i prije doba Holbeinova ga je radio.

I.

Ibrišim, m., svilen konac za vez. Seidenfaden.

Irrish-guipure (izg. eiriš) vrsta čitme rađene na kukac. Häkelspitze.

Iscijepani zupci, pl., ausgeschnittene Zacken.

Isjeckanac, m., Durchbrucharbeit. Point coupé. Punto tagliato.

Ispuniti, v., vorziehen. Za neke vezove treba prije osnovu za vez „ispuniti", pa se po tome onda veze, n. pr. za *debeli vez.*

Istrizanice, pl., Applikationstickerei. Nalijep. Riza. Građa.

Iveranje, n., narodno tkanje. Vele mu i: klečanje, prebiranje, čunčanje, utkivanje, ulaganje itd.

Ivičiti, v., endeln, ivica. Endelstich. Dva živa kraja od platna (tela) šiju se ivicom.

Izbirak, m., das Musterband.

Izbojiti rad, m., die Reliefstickerei. Vez na izboj, na propup. Ricamo rilievo.

Izmet, izmetanje, v., šaren vez tkati ili vesti u bijelo platno. Buntstickerei, Buntweberei.

J.

Jagluk, m., lijepo vezena maramica. Ziertüchlein. U Bosni.

Jambez, m., die Leinwandborte auf dem Stickrahmen.

Jamčati, v., anheften.

Janina-vez ili prekršteníce. Vrlo stari vez u južnih Slavena.

Jasprice-vez, populani vez, m., Flinserlstickerei. Šljokicama ili pulicama vez. Iskricama vez. Svjetlicama vez. Paillette.

Jemešnica, f., eine Serviette.

Jumak, m., Ein Knäuel, eine Spule. „Ti si meni na jumaku zlato", veli nar. pjesma.

Jutarnjica, f., das Morgenkleid, jutarnja haljina. Matinée.

K.

Kanica, f., der Gürtel. Pâs, pojas.

Kecelja, f., die Schürze, vele i: zastor, zaslon, pregača, prežina, futa, bošća, oprežina, keceljak, šurc itd.

Kerati, v., Spitzen nähen. Merli. Points. Kerice, keričati, iskerati, nakerati, kere, kere na kere. Kerećečenje, das Herumstolzieren in schönen Kleidern. Kere su najfiniji ručni rad, a južni Slaveni rade ga od davnine već. Taj posao pripada vrlo umjetničkom vezenju, zato mu slike ne donosi „Mala vezilja". Već stari rječnik talij.-hrv. od Della Belle iz 18. stoljeća donosi ovaj naziv „kere".

Kićanka, f., eine lange Quaste.

Kislica, f., ozdo uokolo ženske suknje iz nutra na jednu podlanicu široka podstava, das Beleg.

Konture ornamenta, pl., crte od likova iz vana. Konturenstickerei.

Kitice, pl., die Fransen. Vele i: rese, podrese, podkite.

Klapci, pl., die Manchetten.

Klekice, pl., vrsta čitme. Art Klöppelborten. Iz Hrvatske.

Klin, m., der Zwickel (kod košulje).

Kišići, čitme na kajuliće, pl., Klöppelarbeiten.

Kosica, f., Halbkreuzstich, altslavisch.

Koprena, f., ein Schleiergewebe. Koprence, koprenasto. Ima i jedna vrsta kera, što se zovu: kopre.

Korota, f., Das Trauerkleid; crnina, žalosne haljine, korotovati, rušiti se.

Kuka, f. Häkelnadel, pletenje na kuku, häkeln. Vele i: promaljivanje. Häkelmasche = promoljka.

Kukac i baba, vele za kopče, bei Hafteln (Mandl und Weibl).

Kurdela, kurdelica, f., eine Aufputzmasche („mašla"). Vele i šeput, a i fioka.

Kurdelj, m., ein Band. Vele i vrvca, pantljika, traka.

Kutijice, pl, naziv zašarka za vrlo omiljele narodne vezove.

L.

Lancanje, n., vrsta veza, vez četverac. Viereckstich.

Latak, tkanina, m., f., der Stoff.

Ljesičanje, n., vrsta šupljačkog veza. Durchbrucharbeit. Punto tirato.

Ljubičasto, adj., veilchenblau, violette.

Luksuzni radovi, pl., radovi koji se rade samo za ures, a nijesu ujedno i korisni.

M.

Memica, f., Ein Picot. (Pletenje na kuku.)

Milieu, n., (izg. milje) mala prostirka za *sredinu* stola.

Minjardiza, f., Mignardise. To su kô neke bijele končane kurdeljice, koje se gotove kupe, pa se po njima plete na kuku lijepa čitma.

Monogram, m., dva pismena spletena u jedan lik za vez.

Mrngjela, f., isto što i grmljelica.

Mrčiti, v., vesti mrko.

Mreškanje, n., das Netzen.

Mrtvouzice svezati, v., svezati n. pr. konac tako, da se ne vidi uzao.

N.

Nabirati, v., Falten ziehen, bore raditi, nabrano, nabor (die Falte).

Nabušasto, adj., puffig, ein Puff (n. pr. rukav).

Nagizdati, v., aufputzen. Vrlo nagizdan posao. Načičkati.

Naplesti, v., anstricken. N. pr. napletene čarape.

Narečkati, v., auszacken.

Narozati, v., in Falten ziehen.

Nazrnčati, v., aussteppen.

Nisprsnica, f., Ein Jabot (izg. žabo), ein Spitzenvorhemdchen.

O.

Obamet, obametati, m., v., der Schlung, die Schlingerei, schlingen, ausschlingen, ricamo bianco.

Obašav, m., die Umnaht.

Obrubiti, v., einfassen, rändeln, obrub. Vele i: okolomitati.

Occasion, f., (izg. okazion) dobra prilika (za kupnju).

Odbrojci, pl., vrsta veza brojem, kad se ovaj veze još uz druge tehnike. Stickerei mit gezählten Fäden.

Okolica, f., Die Bordure, das Randmuster. Iz ove „Male vezilje" mogu se od pojedinih malih slika načiniti nove velike slike tako, ako se uski ornamenti uzmu za *okolicu* a širi za *sredinu* veza.

Omče, pl., die Schlingen. Kod pletenja na kuku.

Ornamentirati, v., ornamentima izvesti, naslikati itd. Slike iz „Male vezilje" mogu da služe i dječacima za razne radove, kao n. pr. za razne drvene rezbarije, za crtarije, za željezarske i slastičarske radnje itd. Za slikarije soba i za grnčariju također dobro bi nam došli krasni naši narodni motivi (šare).

Originalni motiv, m., to je onaj, koji je ostao čist po svome izvoru, a nije preudešen po novoj modi. N. pr. japanski, perzijski, turski, hrvatski ili (od tkanina uzeti) srpski motiv.

Ošve, ošvice, pl., Halsbesatz. Na košulje su vezene ošve.

Otvorena boja (vune, svile), f., eine lichte Farbe, zatvorena, eine dunkle Farbe.

Ovenjača, f., das Schlupfband (n. pr. kod gaća).

Ovtoka, f., Der Besatz (n. pr. na rukavu).

P.

Paja, f., ein Streif, un Pié.

Pamučnica, f., Das Baumwollzeug, pamučno platno.

Pasmo, n., eine Ströhne.

Pečki našiv, m., šareni (obično svileni) plosni vez po pismu. Flachstickerei. Point plat.

Peluche, m., (izg. pliš) kadiva.

Petljica, f., die Masche. Kod rada na kuku.

Piqué vez, m., vrlo krasan vez u Čeha. Tako su vezli stare narodne kape: holubinke.

Plava boja, adj., blau.

Pletica, f., die Strichnadel. Pletalija.

Plissés, pl., (izg. plise), kale, nabori, knjígano, šnitano. Naš narod u mnogo krajeva nosi svoje haljine složene u kale, a to je vrlo lijepo. Žene sebi same to rade.

Poculica, f., mala kapa za djecu. Narodna kapa za žene. Frauen- oder Kinderhaube.

Podrobni vez, m., vrlo sitan vez, koji rade *brojem* po tanku platnu (batistu, ćenaru itd.) Petit point.

Podveza, f., das Strumpfband.

Polovne haljine, pl., abgetragene Kleider.

Poplet, m., početak čarape. Das Maschenanschlagen.

Popuniti, v., vesti punim vezom. Vollstickerei, Pleinestich.

Poskuće, n., der Unterrock. Dônjica.

Povijanac, m., der Umwindestich.

Prepočinjati vez, v., ein Muster abarbeiten.

Pribor za vez, m., das Zugehör.

Priglavak, m., pletene cipele, što se po kući nose.

Primetača, f., das Vorhemd.

Priplit, m., vrsta kere. Art Nadelspitzen. Point en l'air.

Prostirač, m., die Decke, das Deckerl.

Prošvić, m., lančić, zvrkovanje, verižica, Tambourierstich, Kettelstich.

Pustina, f., Filz. (Za šešire).

R.

Rafija, f., radovi pleteni od lika. Gospođe rado pletu torbe i prostirače od rafije. Moderni posao.

Raskoljenka, f., košuljica za malu djecu. Prva košulja.

Rasplit, m., Durchbrucharbeit. Punto tirato.

Rasporak, m., der Schlitz. (N. pr. na ženskoj suknji).

Rastavce, na rastavce vezeno, in abgesetzten Mustern gestickt.

Razvraćena ogrlica, f, der Umlegkragen.

Rebarce, platno ili tkivo na rebarca, m., ein gestreifter Stoff.

Richelieu-vez, m., (izg. rišlje-vez) francuski isjeckani vez. Punto tagliato. Radi se rado i kod nas, kad je baš u modi.

Riza, f., vele i čoha, svita. Das Tuch. Vez *riza* radi se poput mozajika sastavljući izrezane komade (strize) ćohe i vezući po njima *prošvićem*. Naš narod to radi na zubune i pregače. Ovo je vrlo lijep posao. Zovu ga i: *građa*. Vidi: istrizanice. Mosaïkarbeit.

Rogljica, f., die Gabel. Za pletenje gajtana. U Dalmaciji.

Rokoko-vez, m., ljudski listovi izvezeni i cvijeće. Tako je bila moda vesti oko g. 1899., ali vezovi ove vrste nijesu ukusni i nemaju umjetničke vrijednosti.

Rtmača, f., der Hosenlatz.

Ružmarinski šavak, m., der Rosmarinstich. Vezu ga samo uz druge tehnike kao ures.

S.

Staza, f., der Tischläufer.

Spavačnica, f., das Nachthemd.

Stig, m., der Steppstich.

Suhozlatica, f., vez izrađen samim zlatom. Goldstickerei.

Sumicati, v., abnehmen, n. pr. kod pletiva.

Susma, f., der Blattstich. Veze se obično zlatom ili bijelim po bijelu.

Susretački rasplit, m., der Gegenstich.

Suvratak, m., der Ärmelaufschlag.

Svagdanjica, f., svagdanje odijelo. das Alltagkleid.

Svilica, f., der Atlasstoff.

Svečanica, f., odijelo za dane svečane. Das Feiertaggewand.

Simetrija, simetričan (n. pr. ornamenat), razmjeran, skladan.

Svrtak, m., der Dreher (češljanje), a tako vele i za čvor, koji se načini na nitima, kad se veze ili tke (Knopf).

Š.

Šablona, f., kalup, kojim se šare udaraju na platno. Die Schablone.

Šargasta boja, adj., bunt.

Šarovez, m., Buntstickerei, ricamo colorato.

Šav, m., die Naht.

Šeput, m., die Masche. Vele i šeputka.

Šiće, n., das Nähen.

Šik, m., das Flittergold, „šikom šikosano“ (nar. pjes.).

Širit (zlatni), m., die Goldborte.

Štramac, m., der Strohsack (u postelji).

Štranjci, pl., die Wollefransen.

Šućmurasto, adj., nejasna boja. Couleur changeante.

Štilizovanje zašaraka, n., pojedini oblici iz prirode (n. pr. cvijeće) mogu se na razne načine u slikama prikazati. Svaki narod to čini drugojačije. Englezi drugčije, Japanci opet drugčije, a naša hrvatska i srpska narodna vezilja također to čini na *svoj* zasebni od starine poznati način, koji se ipak donekle prilagođuje novom vremenu i duhu.

Šupljički rubiti, v., mit Durchbruch säumen.

T.

Taljčice, pl., die gesteppten Falten.

Tailor-haljina, f., (izg. telör) haljina moderna, skrojena i šivana jednostavno od muškog krojača.

Tehnika, f., način, vrsta izrade, tehnički naziv, naziv dotične umjetne izrade.

Tel, m., Das Bouillon, srmotel, srebrni buljon. Tela-vez, to je vez srebrnom ili zlatnom sploštenom žicom. Naš narod to od davnine već radi. Vrlo krasan posao za gospođe.

Tenta, f., vrsta čitme. Spitzenart.

Tkanje opačno, n., tkanina u Hrvata, koja je tako umjetnički otkana, da izlazi s obe strane (s lica i s opaka) jednaka i čista.

Toilette, f., toaleta ili haljina ženska. Moderna.

Traka, f., das Band, das Aufputzband.

Tricot, m., (izg.: triko) pleteno odijelo. Pletenje na stroju.

Trobojnica, f., traka u tri boje. Hrvatice vole hrvatsku trobojnicu, a Srpkinje srpsku. Jedne i druge rado svoje haljine i svoje ručne radove kite trobojnicama.

Talijanski ornamenti za vez, starinski. Izdao ih je u dvije sveske Lipperheide.

Tanki vez, m., za razliku od tehnike, poznate pod imenom „debeli vez“. Tanki vez ne treba „puniti“, nego se radi bez popune. Plattstickerei.

Tapiserije, pl., tkanine, naročito ćilimi, sagovi.

Tikvice, pl., dekorativni posao. To rade muški u Slavoniji. Tikvice slikaju u narodnim motivima, a gospoda ih onda rado kupuju. Čobani to divno umiju. Dok milo stado pase, oni tikvice šaraju.

Tišmica, f., der südslavische Lockenstich. Vele i čupavac. Ovaj posao nijedan drugi narod ne radi.

U.

Ubrusac, ubruščić, m., die Serviette.

Udariti kere na košulju, tako narod veli za: Spitzen annähen.

Udijevati konac u iglu, ili uvraziti, eine Nadel einfädeln. Upeljivati iglu.

Ufrkana svila, f., gedrehte Seide.

Ujamak, m., der Heftfaden.

Umjetna svila, f., die künstliche oder Kunstseide. „Umjetni vez" vele krivo u zagrebačkim školama, jer treba, da se kaže: umjetnički vez, die Kunststickerei.

Umjetnički vez, m., Kunstarbeit.

Uopačac, f., die verkehrte Masche (kod pletenja).

Uperak, m., das zugespitzte Ende eines Fadens (beim Einfädeln).

Upletnjak, m., traka upletena u kosu. Das Haarband.

Usperak, m., der gestickte Einsatz oder Aufsatz. Nar. pjesma veli o krasnom vezu, koji bijaše „na usperku paše delibaše".

Utija, utijanje, m., n., Das Bügeleisen, das Bügeln. Vele i: utlejisati.

Utka, f., der Eintrag (poutka ili potka kod tkanja), utkani šavak, der Webestich.

Uvenjača ili venjača, f., Schlupfband, Zugband, vele i: smičak, košulja na smičak.

Uzica, f., dünnes Schlupbändchen.

Uzao, m., der Knopf, uzlati zadjelaj, der Knopfstich, uzlački prebirano, kroatische Webart. Čvorgice.

Uzrese, pl., fein geknüpfte Fransen. Macramé-Arbeit.

Usklisito, adj., in Zwickeln geschnitten.

V.

Vez, vezak, vezanje, m, n., die Stickerei, ricamo. Broderie.

Vezivo, n., pribor za vez. Material zum Sticken.

Vijuga, f., das Rankenornament.

Vinkasta boja, adj., lila oder weinfarbig.

Višnjevi, adj., weichselfarben.

Vitanje, n., isto što i prošvić.

Vitrage, f., (izg. vitraž) zastor od čitme.

Vođice ili vodice, pl., uski vez uz rub, a pokraj širega ornamenta. Randmuster.

Vutlačko tkanje, n., Durchbruchgewebe. Rade ga u okolici Petrinje u Hrvatskoj. Osobite je ljepote.

Z.

Zabadanje, n., das Stichemachen.

Zalistak ili rtmača, m., f., der Latz.

Zamitati, v., n. pr. mrežu. Eine Netzerei ausnähen.

Zapučica, f., das Knopfloch.

Zlatali, adj., pozlaćeno, goldig.

Zuberci, pl., vrsta kera. Art Nadelspitzen. Vele i: zubrice, žuberci.

Zupci, pl., Zacken.

Ž.

Živac, m., der Stock des Hemdes, das Ganze.

Žiljnjaci, pl., Stutzen, Pulswärmer, (pleteni su).

Živi stupčići, pl., grosse Stäbchen. Pletu se na kuku. Häkelei.

Žutica, f., malo kô čađavo platno (ne dosta obijeljeno).

Žutnica, f., starinski dalmatinski vez.

Pripomena.

U ovom malom rječniku iznijela sam iz svoje bogate zbirke samo ono nazivlje, za koje držim, da je baš najnužnije da znade svaka dobra Hrvatica i Srpkinja. Koja želi ipak još bolje upoznati ovo veliko naše narodno blago, eno joj u ovoj knjizi sva literatura o tome predmetu; pa će tu naći sve, što joj zatreba. To sam tamo iznijela, jer mnogi traže ova djela, a ne znadu, gdje su nakladnici.

Općenito je poznata nejednakost, koja u nas vlada u nazivlju pri ženskom ručnom radu, i u tehnici i u priboru, što tome služi. Naše gospođe čitaju njemačke i talijanske modne žurnale i otale nauče tuđe riječi za ove predmete, a za naše narodne — i ne pitaju. Na žalost...

No tako dalje ne smije biti! Ženski je ručni rad intenzivna grana kućnog obrta u našeg naroda i proširen je po svim krajevima, kuda nam je narod naseljen. Zato i nije čudo, da je i narodno nazivlje pri tome radu vrlo raznoliko i nejednako. Ja sam odabrala od svakale ono, što je čisto narodno, a ujedno najbolje od svega. Već ima punih dvadeset godina, što se tim poslom bavim, pa mislim, da sam time ipak nešto prikoristila očuvanju ljepota drage nam materinske riječi, a ujedno mi je uspjelo i to: pokazati kako nam je jezik bogat i kako je lijep i u toj struci, za koju je dosele malo tko i mario. Ne samo naše žene, nego i muškarci treba da uzljube narodne vezove i svu umjetničku i jezičnu ljepotu, koju nam oni razotkrivaju. Ne smijemo dozvoliti, da se govori: „štrikam", „heklam", „šos", „tiraki", „merli", „puntilje", „šlajer", „širm" itd. itd. Tko zbilja svom dušom ljubi svoj jezik, tko: „za njeg živi i umire za njega", kako veli pjesnik Preradović, toga će ne

*

samo uši, nego i srce zaboljeti, kad čuje ovako unakažene, tuđinske riječi. Bacimo u kraj sve te tuđinske besmislice, ali i sve kovanice. Ima naš narod riječi svojih, originalnih i lijepih. Naučimo ih i uporabljujmo ih! To je prava i pametna ljubav k materinskoj riječi, koju nam nitko braniti ne može i ne će. I tu vrijedi ona:

Tuđ tuđemu, tebi tvoj doliči;
Tuđe poštuj, a svojim se diči!

A.: Svatko hvali moju kavu, da je najbolja — a to za to, jer ja upotrebljavam samo pravi „Zagrebački Franck“ sa znakom: „Mlinac za kavu“.

B.: Ta da, pravi Franckov pridodatak poznat je kao najbolji pridodatak za kavu; nu od kada je meni liječnik zabranio piti kavu od zrnate kave, pripremam ja za mene svaki dan kavu od Franckove „Per - raži“, te pridodajem nešto Franckovog pridodatka iz malenih škatuljica. Od tada se osjećam posvema dobro.

Od god. 1895. jur preko 9300 razreda potpunim namještajem opskrbljeno, za zemaljske, državne, javne i privatne škole, učilišta i zavode najrazličitijih vrsti.

To je najbolje jamstvo za potpuno pouzdanje kod sviju u taj posao zasjecajućih naručaba, zahtjeva i želja.

Najljepše uredovne priznanice i preporuke!

Otprema svakovrsnog školskog posoblja.

Dozvole za popravak po mjesnim stolarima.

Djelaonice za školsko posoblje.

P. Johannes Müller

Beč (Wien), I. Reichsratsstrasse 11.

Vijećnica za opskrbu školskih soba.
Obavješćuje i savjetuje badava,
bez obveze na kupnju.

„IWAR", ručna sprema (aparat) za vezenje,

je samostalni stroj nanovo poboljšan i svuda ukazom (patentom) zaštićen. Glavna mu svojstva jesu: aparat dade se regulirati, tako da se može s njime gusto i čvrsto vezivo izvađati, košto također na svili, baršunu i suknu. Ovim modernim uzornim vezenjem, koje omogućuje svakovrsno cvijeće precizno po naravi i u svim raznobojnim niansama vesti, može se izrađivati najljepše predmete za kućnu uporabu, opskrbu, nakit itd., kao n. pr. stolnjake, rakna, prozorne zastore i zavjese, zatim u Smyrna imitaciji izvezene jastuke, sve brzo i bez napora, i to samo sa ovim jeftinim aparatom.

„Iwar" ručni aparat za vezenje nadomješćuje skupe posebne strojeve, jer se s njim može također vrlo brzo i čisto raditi. Od velike je koristi za privatnike, pošto se s njime dade oštećene sagove, prostirače i slične stvari vrlo lijepo popraviti, bez da se popravci raspoznavaju.

Držanje i rukovođenje ove čvrste spreme vrlo je jednostavno. Uzme se platno (lakat, tkaninu itd.), na kojem se ima vesti, s licem (prava strana) na dolje okrenutim, pa se ga nategne na đerđef (obluk). Zatim se predložak (risariju) pripne na platno na suprotnoj strani, t. j. na lijevoj (s na-

ličja), a nato se aparat, okrenut drškom u vis, položi na obluk. Kad je sve gotovo, uzme se držak aparata desnom rukom i urine se iglu u platno (tkaninu itd.). Igla daje, kad se je potisne na dolje, petlju ili zamčicu, kako je razvidno na slici, dok se kod povučenja drška pomakne za jedan punat (Stich) naprijed. — Uvučenje konca je

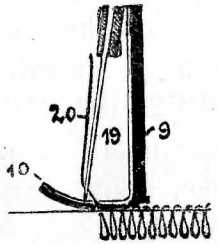

sasma jednostavno. Konac provuče se kroz škuljicu 17 na aparatu, a zatim direktno kroz uho igle.

Svakom aparatu dostavlja se 3 igle. Tanke igle su za atlas, svilu ili bilo koji tanji lakat ili tkaninu, deblje za baršun i sukno, dočim najdeblje za Smyrna rad.

Vezenjem može se započeti na bilo kojem mjestu predloške, ali se mora svakako ponajprije konture izraditi, a istom onda među njima vezenjem popunjavati. Konačno treba izjednačiti gotov dio nožicama, da zadrži rad oblik i veličinu slike.

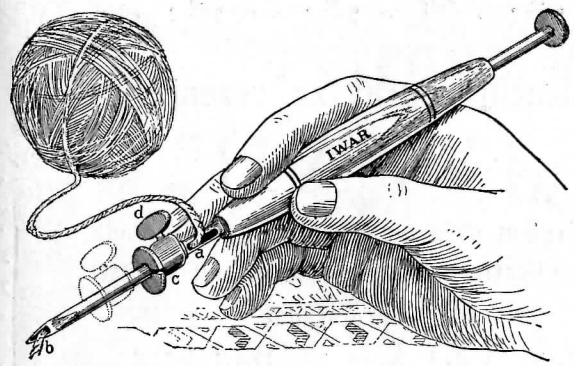

„IWAR“

igla za Smirna-tepihe.

Zadnja poboljšana novost. Dade se regulirati. Najbrži i najlakši način za zgotavljanje Smirna-tepihâ, jastukâ i sličnih vezivâ za kućanstvo.

UPUTA.

Predloška od tvrdoga platna ili kakvog sličnog tkanjiva mora se čvrsto napeti u ramu tako, da kad se pritisne prstom, vrlo malo popusti. Nacrt na štraminu je u bojama, te se odmah vidi s kojom bojom se mora vesti.

Kao vezivo upotrebljava se čvrsti, četverostruki vuneni konac (od nordske vune), koji u sasvim lako namotanom klupku stoji na stolu, da se vuna kod posla može lako odmotavati, te da nigdje ne zapne. Zatim se vuna uvuče u «Iwar-Smirna-iglu» pomoću tanke vilice, koju zajedno s iglom dobijete, i to kroz **a** u šuplju iglu do **b**, i to tako, da još 3 cm dugi komad vune viri iz igle.

Kad se radi, leži okvir u krilu, **a** nasloni se na rub stola, i sada se sa «Smirna-iglom-Iwar», u kojoj je uvučen vuneni konac, probada, i to uvijek po nacrtu i uvijek jednako duboko i u jednakim razmacima; probada se sve do obruča «**c**».

Iglom se mora brzo uvlačiti i probadati, ali naprotiv dosta polako izvlačiti, i to da se ne izdigne igla nad predlošku, nego se ona mora vući po platnu od štiha do štiha i direktno, ravno, u najbliži karo straminove predloške zabosti.

Kada je juta dovoljno napeta i skorom pravilne četvorine istkana, onda se može direktno na juta-platno risati, te ne treba štramina, koji daje napetost i čvrstoću tankom segl-platnu.

Na drugoj (pravoj) strani jute nastaju krivulje i crte, koje stvaraju mustru. Kad je nekoliko ovih crta izvezeno, onda se tačno u sredini oštrim škarama (nožicama, makazama) razreže i vezivo dobiva odmah površinu i izgled plišovog tepiha. — Kad je na taj način već sve izvezeno i izrezano, onda se pogrješke, koje bi slučajno nastale, poprave škarama, a zatim se na naličju s toplo skuhanim keljem ili dekstrinon namaže. — Kad je vezenje s jednom bojom gotovo, odveže se na kratko vuneni konac na naličju i u iglu se uvuče konac druge boje. Da visina veza bude uvijek ista, mora se paziti, da se igla uvijek jednako duboko ubada; drugo: da kod izvlačenja igle ne stoji šiljak igle iznad platna, a napokon da vuneni konac sa klupka ošto ne zapne. Sa iglom se mogu i niži vezovi izrađivati, pri čemu se obruč «**c**», koji je čvrsto prišarafljen, privuče vrhu «**b**» (kao što je naznačeno, crtkano, na slici) našto se opet čvrsto zašarafi. Kod nižih vezova ne treba uzimati mnogo vunenog konca.

«Iwar» igla za ručno vezivo Smyrna-tepiha, koja se dade regulirati, sa hrvatskim naputkom, à K 2·50 franko poštanskim pouzećem. Kod narudžbe od 3 komada najednom 20% popusta, od 6 komada 25% popusta i franko. — Predlošci sa vunom u najnižim cijenama (veličina 45 45 cm K 5·—). — Cjenik, radi velike raznolikosti predložaka, nemoguć. Naručuje se:

Ing. Václav Ant. Radouš, PRAG, Přikopy, 12, Češka.

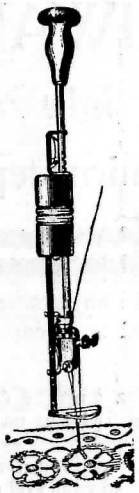

Ručni aparat za vezenje

„IWAR"

u najvećim državama patentiran. — Dade se regulirati. — Zadnja poboljšana novost.

Jedini proizvađač:

Ing. Václav Ant. Radouš,

PRAG, Příkopy 12,

razašilje aparate sa opširnim uputama za uporabu u hrvatskom jeziku i sa 3 igle različite debljine za K 8·— franko sa pouzećem.

Kod narudžbe od triju komada na jedamput 20%, dok kod 6 komada 25% popusta.

Preporučamo!

Svoj k svomu!

ATELIER

M. Merćep

Zagreb

Preradovićev trg, 7.

Povećavamo slike do naravne veličine. — Poprsje 50×68 cm, komplet sa finim modernim okvirom, za 20 kruna.

Petrove kapljice.

Dozvolom vis. kr. zemalj. vlade, stavljam u promet lijek najnoviji i po liječničkim stručnjacima **prokušan proti svim bolestima: želuca, crijeva, jetara, bubrega i slezena.**

Sastavljen je od samih svježih sokova, biljka i korijenja, te se preporuča svakome, koji boluje od slabe probave, raznih boli i grčeva želuca i u crijevima. Pomaže svakomu proti slaboj probavi, mučnini, kroničnom kataru želuca i crijevima. Umiruje živce i okrepljuje cijeli **organizam.**

Cijena 1 bočici 50 filira, 12 bočica stoji 5 kruna, 24 bočice stoje 10 K franko pošta.

Dobivaju se samo u ljekarni k «sv. Petru»

FR. ŠULLER-A

Vlaška ulica — ZAGREB — Vlaška ulica.

Izvolite pisati po uzorke!

Za svako doba šaljemo novu zbirku uzoraka franko!

Pohvalno poznata izvozna kuća pomodne, lanene i pamučne robe

V. J. Havliček i brat

kupalište PODJEBRADY

(kraljevina Češka).

Preporuča korisnu kupnju: **Modne** vunene **latke** za pranje i svilene **zefire, flanele,** Havličekove **tkanine, nabave** za **nevjeste,** damask, džepne rupce, ručnike, garniture za kavu itd. Uzorke franko.

1887.—1912. **XXV. trg. g.**

1 omot 40 met. raznih ostataka za pranje i bijelih u svakom kućanstvu potrebnih, ukusno razdijeljeni, šaljemo za 18 kruna franko pouzećem. Samo kod nas prve vrsti.

Posebne pogodnosti kod poziva na ovu knjigu!

Narudžbe preko 15 kruna šaljemo franko. Kod narudžbe preko 30 K dajemo 5% popusta. Kod narudžbe preko 100 kruna 6% popusta. Šaljemo samo pouzdanu i svježu robu.

Najbolje češko izvorno vrelo!

Najfiniji toiletni preparati „VENUS“.

Svaka gospođa, koja želi trajno usčuvati svoj mladenački izgled, treba da se služi jedino sa sasma neškodljivimi „VENUS“ preparati.

Za lice:

Venus creme, najbolji proti mrljama lica, muzolja, nabora, pjega i prištića; čini lice, vrat i ruke čiste i glatke. Cijena K 1·20.

Venus sapun od liljana, K 1·—.

Venus liljanova voda, K 2·—. Osobita za uporabu po danu.

Venus liljanov prašak za lice, bijeli, ružičasti i žutkasti, K 2·—.

Za usčuvanje bijelih i zdravih zubi preporuča se osobito:

Venus vodica za zube, K 1·20.

Venus Odontina prašak, K —·70.

Za kosu, za jačanje i porast kose:

Venus Eau de Quinine, K 1·60.

Crnilo za kosu, K 3·—.

Poštanske narudžbe upravlja se:

Odlikovana ljekarna

P. E. Sušanj

Sušak (kraj RIJEKE), br. 51.

U vlastitoj palači. — Telefon 761.

Vi bacate novac

ako skupo plaćate za svoje likere, jer možete sami načiniti vrlo lako najfinije vrste s mojim

Ekstraktima

1 boca ekstrakta sa naputkom za pravljenje 5 litara najfinijega ruma ili altvatera, benediktinca, carskoga kruškovca, kimela, mogadora, trešnjevca, maraskina, ananasa, vanilije punča, paprene metvice, engleskoga grka, kave, kakao, chartreusa, waldmeistera, višnjevice, vraškoga likera, alaša, borovice, jerzabinke, šljivovice, konjaka K 1 90, 3 boce K 4 50, 6 boca K 7·50 franko pouzećem. Neuspjeh je isključen.

Samo pravi šalje:

JOHANN GROLICH,

drogerija k «Angjelu»

u BRNU br. 128, (Moravska).

Orijaški kunići,

koji mogu doseći do 30 funti težine, razašiljem: **mlade** po K 1·50, **zrele za rasplod** od 6 K unaprijed.

Heinrich Schwab,

Beč, Wimmergasse, 1.

Ilustrovani cjenici i upute u gojenju badava i franko!

Upitima molim priložiti marku za odgovor.

SVIJETLO!

SCHWABOVE samo upaljive svjetiljke i aparati na plin (gas), zgodni za prenašanje, — zakonom zaštićeno. Od rasprsnuća sigurno! Novo popravljeno, izvrsno čisto i jasno plinovito žarko svijetlo. **Svaka svjetilika i aparat dodaje si sam potrebiti plin,** te daje jeftino, krasno svijetlo, od 70 do 100 svijeća jakosti.

Čitavi jedan sat 2 pare.

Cjenici badava. **Traže se zastupnici.**

Heinrich Schwab,

Beč, Wimmergasse, 1.

Najizvrsnije i najbolje tambure pravi i razašilje

Prva sisačka tvornica tambura

J. Stjepušin,

SISAK (Hrvatska).

Odlikovana na Pariškoj izložbi g. 1900. te na Milenijskoj izložbi 1896.

Osim tambura i skladba za tambure imade razna glasbala, kao: **gusle, citare, gitare, mandoline, harmonike okarine** itd., za koje se šalje poseban cjenik sa slikama.

Veliki ilustrovani cjenik šalje svakomu franko i badava.

Može se dobiti također škole od J. Stjepušina, Farkaša, Tomića itd. — U istoj tvornici izlazi strukovni tamburaški mjesečnik, pod naslovom «Tamburica», koji donosi uz pouku i krasne tamburaške skladbe, a stoji na godinu samo 8 kruna.

Bartulićeva ljekovita mast preporuča se kao izvrsno i prokušano kućno i pučko sredstvo za liječenje i zacjeljivanja **rana, ozleda i bolesti kože,** jer ublažuje boli i upale kod rana i opeklina svake vrsti, liječi kraste, svrbečicu, prištiće po licu i tijelu, rane od znoja na nogama i tijelu, žuljeve, ujede od ose, pčele ili komaraca, osobito kod djece, kraste i izjede svake vrsti.

Cijena kutiji 50 fil. Tko pošalje 70 fil. u markama za jednu ili 6 K za 12 kutija unaprijed dobiva franko svagdje. Dobiva se u ljekarnama i kod proizvoditelja, ljekarnika

V. Bartulića

u **Zagrebu.**

▼▼▼

Moj kosmetični petrolej za vlasi.

Radnici u naphtaizvornom području i petrolejskim rafinerijama nisu nikada ćelavi: ovi posjeduju skroz bujnu kosu. Ja sam najčišći petrolej za jedan vlasni kosmetikum izradio i s tim najljepše uspjehe kod rjeđe i ispadanja kosa postigao. Isti je samo u mojoj drogeriji k «**Bijelom angjelu**» u Johannesgasse, br. 5 u **Brnu** za dobiti. 1 flaša stoji 1 krunu, 6 flaša K 5·50, 12 flaša K 10·—. (Poštarina separatno.) Manje od 2 flaše s poštom ne razašiljem.

Adresa za naručiti:

Ivan Grolich, Engeldroguerija

BRNO 128, (Moravska).

Svaka žena

je začuđena nad stalnim i brzim djelovanjem mojeg sredstva kod mjesečnog toka. Uspjeh zajamčen. Priznanja iz najviših krugova, 10-godišnja praksa. Razjašnjenja badava; pismu ima se priložiti marka od 20 para. Garantirano. Iznos natrag. **Frau Winter,** liječ. pr., **Frankfurt a. M.,** Humboldstr. 92 P.

Pozor! 50.000 pari cipela!

4 para cipela samo K 8 50.

Radi zapinjanja u plaćanju kod više velikih tvornica naloženo mi je, da prodam veliku množinu cipela, daleko ispod proizvodne cijene. Prodajem dakle svakomu 2 para muških i 2 para ženskih cipela na stezanje vrpcom. Koža smeđa ili crna, potplati jaki, elegantna, najnovija fasona. Veličina po brojevima. Sva 4 para stoje samo K 8·50. Pošiljka pouzećem.

S URBACH, export cipela, Krakov 358/I.

Izmjena dopuštena, a i novac se vraća.

Ljepota lica i kože

postizava se upotrebljavanjem

Nives-Creme Schindler

kao poznato najuspješnije sredstvo za njegovanje lica i ruku, uopće za njegovanje kože; odstranjuje nečistoće i iste nabore, čini kožu glatkom i nježnom, te podaje licu svježi i mlađahni sjaj.

Nives-Creme Schindler ima osobitu prednost nad svim ostalim cremama, što je priređena bez ikakve masti, te je uslijed toga uporaba veoma ugodna, jer se ista dade sasma u kožu utrti, tako da se i kroz dan može rabiti, i što kod dugog stajanja ili vrućine od svog blagotvornog djelovanja ništa ne gubi.

Nives-Creme Schindler prosta je od svake štetne primjese, koja bi mogla škoditi finoći lica i kože uopće.

Nives-Creme Schindler poradi njezinog brzog i sjegurnog djelovanja ne bi smjela manjkati kod nijedne osobe, kojoj je stalo, da usčuva nježnost i svježinu svog lica. Cijena 2 K.

(Prašak) **Pouder-Nives Schindler**

dobiva se u bijeloj, ružičastoj i žutoj boji; sastavljen je iz najfinijih sastojina, koje prave lice prekrasnim. — Mirisa je vrlo fina i ugodna. Cijena 2 K.

Sapun-Nives Schindler

jest jedan od najfinijih toiletnih sapuna, koji, upotrebljajući ga danomice, daje i uzdržaje osobitu prirodnu svježost i nježnost kože. Cijena 1 K.

(Voda za kosu) **Capilloper Schindler**

poznato i priznato najuspješnije sredstvo za rašćenje i jačanje kose. Trajnom uporabom jača ona vlasište i odstranjuje prhut, a pošto uništuje sve škodljive bakcile, što u vlasište dolaze, preprečuje tako neugodno ispadanje kose. Cijena 2 K.

Dobiva se jedino u ljekarni **Adolfa Schindlera** *«k majki Božjoj od pomoći» Rijeka, Piazza Mercati 9 (kod peškarije)*

Bolujućima na želucu

preporučuje se osobito, da ne propuste pokušati niže oglašene lijekove, koji su se pokazali kao izvrsni kod želučanih bolesti, i to: ***Miomirisni China-Fluid.*** Ovaj izvrsni lijek rabi se već mnogo godina dobrim uspjehom kod svih bolesti želuca, kao: kod želučanoga katara, griza, ponestajanja apetita, podrigivanja, grozničavosti i mučnini; jači u velike želudac te cijeli organizam, a izim toga rabi se dobrim uspjehom kao i lijek za izvanjsku uporabu. Cijena 1 omotu sa 4 bočice: 3 krune franko. ***Želučana sol*** korisna je izvanredno kod zastarjelih želučanih bolesti, kao: želučanog katara, tiskanja u želucu, bolestima crijeva i bubrega, a pospješuje probavu u velike.

Točni način uporabe prileži svakomu lijeku. Priznanice o dobrom djelovanju stoje svakomu na uvid. Cijena poštanskom omotu 3 K 10 fil. franko.

Narudžbe obavlja savjesno

Ljekarna k «zlatnom orlu»

Krešimira Petra Derenčina

u **Koprivnici** (Hrvatska).

Plaćenu zaslužbu!

u kući postizava samo onaj, koji si nabavi najmoderniji patentirani

Fasson-pletaći stroj.

Ne smije se zamijeniti sa takozvanim **okruglim pletaćim strojem.**

Prije nego li se kupi, treba se o tome uvjeriti.

Pravi kupuje se samo u tvornici:

M. Wedermann,

BEČ, VI. Mariahilferstr. 45

dobavljač c. kr. mornarice.

Cjenici badava.

Obavijesti daje: gđa. Jakomina Busanić, Mali Lošinj, Riva 146.

OBJAVA.

Potpisani časti se staviti slav. cpćinstvu do ugodnoga znanja, da je oblasnom dozvolom, sa jamčevinom,

Zavod za služinčad

RIJEKA, Calle Nicolò Tommaseo 1, vis-à-vis madžarske st. gimnazije, otvorio, Telefon 1424, te se preporuča gg. svratištarima, kavanarima i gostioničarima, kao i privatnicima, koji ma kakovu služinsku osobu potrebuju, da se izvole na njegovu poslovnicu obratiti, gdje će uvijek sa valjanim služinskim osobljem posluženi biti. — Ujedno upozoruje služi sko osoblje, da se u Francovoj poslovnici prijavi, ako želi brzo i dobru službu uz oblasno propisanu proviziju dobiti. Ista poslovnica pospješuje namještenje trgovačkih i raznih obrtničkih pomoćnika, te namještenje šegrta raznih zanata i trgovine.

Ova se poslovnica bavi kupovanjem i prodajom hotela, kavana, gostiona, kuća, villa i iznajmljivanjem stanova i raznih lokala. Daje besplatno obavijesti svakome glede nabave kave, južnoga voća ili ma kakove stvari itd. itd.

Na svaki pismeni upit, uz priklop marke od 10 filira, odgovara se odmah.

Sa odličnim štovanjem

Frane Giovanni Seljan

vlasnik poslovnice.

Veliko čudo!

300 nakitnih predmeta samo K 6·20.

Prava švicarska Roskopf patent. remont. džepna ura, točno iduća sa pismenim tvorničkim jamstvom; 1 amer. lanac od double zlata; 2 prstena od double zlata za muško i žensko; 1 garnitura od double zlata, sastojeća od puceta za manšete, za ogrlicu i prsa; 1 amer. džepni nožić; 1 svilena kravata, najnovija façona; 1 ženska pribadača, zadnja novost; 1 putna toaletna garnitura; 1 salonski album najljepših svjetskih slika; 1 par naušnica sa imit. dragim kamenom; 1 krasna pisaća garnitura; 1 eleg. novčarka iz prave kože; 1 krasan ovratni lančić od pravih orijentalnih bisera te jošte 250 kom. raznovrsnih predmeta u kući vrlo potrebnih badava. Sve skupa sa eleg. džepnom urom, koja sama taj novac vriedi, stoji samo K 6·20.

Razašilje uz pouzeće

ST. KESSLER, izvozna kuća

KRAKOV, Kupagasse 16/911.

Riziko isključen, za neodgovarajuće novac se vraća.